

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่อง ผลของการใช้วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ตามแนวความคิดของเปาโล แพร์ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ" ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเยาวชนในชุมชนแออัด ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเกี่ยวกับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. สถาบันครอบครัว
  - 1.1. ความหมายของคำว่าครอบครัว
  - 1.2. หน้าที่ของครอบครัว
  - 1.3. ลักษณะของครอบครัวที่ดี
  - 1.4. หน้าที่ของสมาชิกภายในครอบครัว
2. สภาพและปัญหาชีวิตครอบครัวไทยในสังคมไทยปัจจุบัน
  - 2.1. ครอบครัวไทยในอดีต
  - 2.2. ปัจจัยที่ขาดความมั่นคงหรือครอบครัวที่แตกแยก
  - 2.3. ครอบครัวที่ขาดความมั่นคงหรือครอบครัวที่แตกแยก
  - 2.4. ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว
3. ความสำคัญในการให้ความรู้ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ
4. แผนและนโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนาสถาบันครอบครัว
5. การศึกษานอกโรงเรียนกับการให้ความรู้เรื่องชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ
6. วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก
  - 6.1. ความหมายของมโนธรรมสำนึก
  - 6.2. ระดับของจิตสำนึก
  - 6.3. แนวความคิดเกี่ยวกับจิตสำนึก (Conscientization) ของเปาโลแพร์
  - 6.4. ปรัชญาการศึกษาของเปาโล แพร์

6.5 วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึกตามแนวความคิดของเปาโล แพร์

7. ชุมชนแออัดคลองเตย
8. มุลินีคดวงประทีป
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
10. กรอบความคิดในการวิจัย

1. ครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมที่เล็กที่สุดและสำคัญที่สุด เป็นสถาบันมูลฐานซึ่งทำหน้าที่วางรากฐานให้แก่สถาบันอื่น ๆ ในสังคม และมนุษย์ทุกคนจะต้องเกิดจากสถาบันนี้ อาจจะกล่าวได้ว่าครอบครัวเป็นสถาบันสังคมกลุ่มแรกที่เรจะต้องเผชิญตั้งแต่แรกเกิด และมีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ มนุษย์ต้องเกิดและรับการเลี้ยงดูในครอบครัว เป็นที่รัก และต้องการของบิดามารดา จึงจะเจริญเติบโตได้อย่างปกติ ความรัก ความต้องการและความรับผิดชอบในหน้าที่ของบิดามารดาเหล่านี้จะทำให้บุตรได้รับความเอาใจใส่ การถ่ายทอดความรู้ จริยธรรม ค่านิยม และประสบการณ์ที่มีคุณค่าของผู้ใหญ่ จะทำให้บุตรสามารถปรับตัวและประพฤติตนให้เหมาะสมได้

1.1. ความหมายของคำว่าครอบครัว

ได้มีนักวิชาการศึกษา และนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่าครอบครัว ซึ่งสรุปได้ดังนี้ คือ

จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2523) ซึ่ง นายเสริม วินิจฉัยกุล เป็นนายก ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของครอบครัวว่า "ผู้ร่วมครัวเรือน คือ สามีภรรยา และบุตร"

จาก "Dictionary of Education" ซึ่ง คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good, อ้างไว้ใน มาลินี ทองเรืองโรจน์, 2532) เป็นบรรณาธิการได้ให้ความหมายของครอบครัวว่า หมายถึง กลุ่มสังคมพื้นฐานเบื้องต้นที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาอยู่

ร่วมกันด้วยความสัมพันธ์ทางสายโลหิต หรือการแต่งงาน หรือการเลี้ยงดู

บุญลือ วันทาสนต์ (2522) ให้ความหมายของครอบครัวว่า หมายถึง กลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งที่มีเพศสัมพันธ์กันมั่นคง และถาวรเพียงพอที่จะเลี้ยงดูกันเพื่อการอยู่ร่วมกัน สร้างสมาชิกใหม่ และให้การอบรมแก่สมาชิกที่เกิดขึ้นมาให้สามารถช่วยเหลือตนเอง และอยู่ในสังคมได้อย่างดี

สุหิตรา สุภาพ (2529) ให้ความหมายของครอบครัวว่า หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มารวมกันโดยการสมรสโดยทางโลหิต หรือโดยการรับเลี้ยงดู (คือเป็นบุตรบุญธรรม) โดยปกติจะหมายถึงครอบครัวที่ประกอบด้วยสามีและภรรยา โดยไม่มีบุตรของตนเองก็ได้ มีการก่อตั้งขึ้นเป็นครอบครัว มีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกัน ในฐานะที่เป็นสามีและภรรยา เป็นบิดาและมารดา เป็นบุตรชายบุตรหญิง เป็นพี่เป็นน้อง โดยการรักษาวินัยธรรมเดิม และอาจจะมีการสร้างสรรค์วินัยธรรมใหม่เพิ่มเติมก็ได้

Burgess กับ Locke (1953) ได้ให้คำจำกัดความของครอบครัวว่าจะต้องมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

1. ครอบครัวประกอบด้วยบุคคลที่มารวมกันโดยการสมรส หรือความผูกพันทางสายโลหิต หรือการมีบุตรบุญธรรม การสมรสแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา ส่วนความผูกพันทางสายโลหิต คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูก
2. สมาชิกของครอบครัวเหล่านี้อยู่ร่วมกันภายในครัวเรือนเดียวกัน หรือบางครั้งก็แยกกันไปอยู่ต่างหาก สมาชิกในครัวเรือนหนึ่งจะมีสมาชิก 3-4 คน ซึ่งอาจคนปัจจุบัน ครัวเรือน (โดยเฉพาะในประเทศพัฒนา) จะมีขนาดเล็ก ประกอบด้วย สามีภรรยา และลูกหนึ่งหรือสองสามคนขึ้นไป หรือไม่มีเลย
3. ครอบครัวเป็นหน่วยของการติดต่อโต้ตอบระหว่างบุคคล เช่น สามีภรรยา พ่อ แม่ ลูก พี่น้อง โดยสังคมแต่ละแห่งจะกำหนดบทบาทของแต่ละครอบครัวไว้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับประเพณีของแต่ละแห่ง ซึ่งหมายความว่า ไม่ใช่เพียงต่างคนต่างกิน ต่างคนต่างอยู่ แต่ต่างคนต่างมีปฏิริยาเชิงสัมพันธ์ต่อกัน เช่น รักกัน เอาใจใส่กัน สั่งสอนกัน ใจจดใจจอกัน เป็นต้น
4. ครอบครัวถ่ายทอดรักษาวินัยธรรม สมาชิกจะถ่ายทอดและรับแบบของ

ความประหวัดในการการปฏิบัติต่อกัน เช่น ระหว่างสามีภรรยา และลูก และเพื่อผสมผสานกับ
วัฒนธรรมที่นอกเหนือไปจากครอบครัว ก็จะได้แบบของความประหวัดที่สมาชิกปฏิบัติต่อกันและต่อ
ผู้อื่น

ความหมายของคำว่า "ครอบครัว" ยังมีการแบ่งการให้ความหมายตาม
นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยาด้วย

ในความหมายทางสังคมวิทยา ครอบครัว คือ รูปแบบของการที่บุคคล 2 คน
หรือกลุ่มบุคคลสร้างแบบ (Pattern) หรือโครงสร้าง (Structure) ของการอยู่ร่วมกัน

ความหมายของนักจิตวิทยา ครอบครัว คือ สถาบันทางสังคมแห่งแรกที่มนุษย์
สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เพื่อเป็นตัวแทนของสถาบันสังคมภายนอกที่จะปลูกฝังความเชื่อ
ค่านิยมและทัศนคติ กับสมาชิกรุ่นใหม่ของสังคมที่มีชีวิตอุบัติขึ้นในครอบครัว (พรหมกฤษณ์
ศิริวรรณบุษย์, 2530)

จอห์น ไบซัน และ มาวิส ไบซัน (John Biesanz and Mavid
Biesanz, อ้างไว้ใน รุจี แพรอด, 2531) ได้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า

ครอบครัว จัดเป็นสถาบันมูลฐานและสากล เนื่องจากขึ้นอยู่กับความอยู่รอดของทุก
สังคม ไม่ว่าที่ใดก็ตาม ครอบครัวจะสร้างสมาชิกใหม่ให้กับสังคมในรูปของเด็กเกิด
ใหม่ และอบรมให้เด็กเหล่านั้นเข้ากับสังคมได้ (Socialize) อย่างดีพอ เนื่องจาก
เด็กเหล่านั้นอาจจะดำเนินบทบาทต่าง ๆ แทนผู้ใหญ่ (Adult) ต่อไปอีก ตามสถาบัน
อื่น ๆ ของสังคม และในทางตรงกันข้ามก็จะก่อตั้งครอบครัวของพวกเขาขึ้น

จากการให้ความหมายของนักวิชาการที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า ครอบครัว
คือ หน่วยทางสังคมที่เล็กที่สุด และมีความสำคัญมาก เกิดขึ้นโดยการตกลงหรือยินยอมของฝ่ายชาย
และฝ่ายหญิงที่ต้องการจะใช้ชีวิตร่วมกัน มาอยู่ร่วมกันโดยการสมรสทางสายโลหิต หรือการรับ
เลี้ยงดูบุตรบุญธรรมก็ได้ มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในฐานะที่เป็นสามีและภรรยา พ่อแม่กับ
ลูก และญาติอื่น ๆ ตามแบบวัฒนธรรมเดิมของคนและอาจจะมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่เพิ่มขึ้น
ให้การเลี้ยงดูตลอดจนอบรมสั่งสอนให้สมาชิกเติบโต เป็นคนที่มีคุณภาพของสังคม และมีความ
รับผิดชอบร่วมกันเพื่อความมั่นคงของครอบครัว

1.2. หน้าที่ของครอบครัว

ครอบครัวมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กมาก ครอบครัวเป็นกลุ่มทางสังคมกลุ่มแรกที่เด็กได้มีประสบการณ์และมีความสัมพันธ์อยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีผู้ศึกษาและค้นคว้าเกี่ยวกับหน้าที่ของครอบครัวไว้ ดังนี้

เกษม อุทยานิน (2506) ได้อธิบายถึง หน้าที่ของครอบครัว ดังนี้ คือ

1. ช่วยเสริมสร้างสมาชิกให้กับสังคม อันเป็นเหตุทำให้สังคมดำรงอยู่ต่อไปได้

2. เป็นแหล่งหล่อหลอมให้สมาชิกของครอบครัวสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้ด้วยดี

3. ช่วยเสริมสร้างและปลูกฝังบุคลิกภาพให้กับสมาชิกในครอบครัว

4. ช่วยทำหน้าที่แทนสถาบันทางสังคมอื่น ๆ เช่น สถาบันการปกครอง สถาบันทางศาสนา สถาบันการศึกษา เป็นต้น

ดร.ก่อ สวัสดิพาณิชย์ (2519) อธิบายว่า หน้าที่หลักของครอบครัวมี 5 ประการ ดังนี้ คือ

1. การให้กำเนิดแก่สมาชิกใหม่แก่สังคม

2. การเลี้ยงดูเด็กตามแบบแผนที่สังคมวางไว้ให้เหมาะสม

3. การอบรมสั่งสอนเด็กให้เรียนรู้ระเบียบแบบแผน จะได้ประพฤติตนให้ถูกต้องตามที่สังคมต้องการ

4. การจัดหาชีพหรือให้ความรู้ด้านอาชีพแก่สมาชิกของครอบครัว

5. การให้ความคุ้มครองแก่สมาชิก

สุพัศรา สุภาพ (2523) กล่าวถึง หน้าที่ของครอบครัวที่สำคัญมีดังต่อไปนี้ คือ

1. สร้างสรรค์สมาชิกใหม่ให้สอดคล้องกับทรัพยากรภายในประเทศ

2. บำบัดความต้องการทางเพศ โดยออกมาในรูปแบบของการสมรส

3. เลี้ยงดูผู้เยาว์ให้เจริญเติบโตขึ้น เพื่อดำรงอยู่ในสังคม ตั้งแต่แรกเกิด

จนกระทั่งเติบโตใหญ่ ซึ่งหน้าที่ที่สำคัญมากต่อระบบพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจของเด็ก โดยครอบครัวจะเป็นสถานที่ซึ่งเลี้ยงดูเด็กให้เป็นคนที่เจริญเติบโตโดยสมบูรณ์เป็นส่วนใหญ่

4. ให้การอบรมสิ่งสอนแก่เด็กให้รู้จักระเบียบของสังคม โดยครอบครัวจะเป็นแห่งการอบรมเบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุดและตลอดเวลา

5. กำหนดสถานภาพของบุคคลนั้นขึ้นในสังคมไทย สถานภาพดังกล่าวอาจจะเปลี่ยนแปลงได้

6. ให้ความรัก และความอบอุ่นอื่นจะทำให้สมาชิกในครอบครัวเกิดความปลอดภัย และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม

บุญสนอง บุญโชทธาน (2518) นักจิตวิทยาได้แยกหน้าที่ของครอบครัวไว้ดังนี้

1. บำบัดความต้องการในความจำเป็นทางเพศ (Sexual gratification) เป็นหน้าที่ที่จัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางเพศของสังคม ซึ่งต้องเป็นหน้าที่ที่มีการเจรจาและการตอบสนองทางเพศที่ชายและหญิง ผู้เป็นสามีภรรยาจะพึงมีต่อกัน

2. ให้ความรัก หรือความอบอุ่น และความมั่นคง หรือเสถียรภาพทางใจแก่สมาชิกทุกคน (affection and security) เป็นหน้าที่ที่จัดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่มีต่อกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพราะถือว่าครอบครัวมีอิทธิพลที่ก่อให้เกิดความรัก อบอุ่นและความมั่นคง หรือเสถียรภาพทางใจต่อกันและกัน ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับสมาชิกของครอบครัวแต่ละครอบครัว

3. ให้บุคคลแสดงออกซึ่งตัวของตัวเอง หรือเอกลักษณ์ของตัวเอง (egoistic expression of identification) ตามหน้าที่ทางจิตวิทยา แล้วข้อนี้ถือว่าครอบครัวก่อสภาพการแสดงออกของบุคคลในสังคม ตามแบบฉบับที่ได้รับอิทธิพลจากครอบครัว แล้วนำไปแสดงให้ปรากฏในที่อื่น ๆ เข้าทำนองเป็นตัวสืบต่อ (transmission)

บุญลือ วันทวณิช (2522) ได้สรุป หน้าที่และความสำคัญของครอบครัวว่ามีอยู่ 2 ประการ ด้วยกัน คือ

1. หน้าที่ทางธรรมชาติ อันได้แก่ การสร้างสมาชิกใหม่ให้กับสังคม

2. หน้าที่ตามธรรมเนียม ประเพณี และกฎหมาย โดยครอบครัวทำหน้าที่

2.1 ปลูกฝังอบรมสมาชิกให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคม

2.2 คุ้มครองผู้เข้าร่วมครอบครัวเดียวกันตามหลักกฎหมายและจารีต

2.3 เป็นแบบอย่างให้สมาชิกของครอบครัวได้ดำเนินตาม

จรัญ พรหมอยู่ (2522) ได้สรุปถึงหน้าที่ของครอบครัวไว้ดังนี้ คือ

1. ควบคุมความสัมพันธ์ทางเพศ ครอบครัวเป็นสถานที่แสดงออกของความสัมพันธ์ทางเพศที่สังคมยอมรับ
  2. ให้กำเนิดบุตร เพื่อช่วยให้สังคมยังคงมีอยู่สืบต่อไป
  3. เลี้ยงดูและป้องกันอันตรายให้เด็ก เพื่อให้เด็กได้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่
  4. อบรมให้เด็กได้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคม เพื่อให้สมาชิกใหม่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี รู้จักคบหาสมาคม ทำงานร่วมกับผู้อื่นปะทะสังสรรค์กับผู้อื่นตามบรรทัดฐานของสังคม
  5. กำหนดสถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่ให้กับสมาชิกใหม่ตั้งแต่แรกเกิด และช่วยหาตำแหน่งหน้าที่อื่น ๆ ในสังคมให้ตามโอกาส
  6. ให้ความรักความอบอุ่น ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ประการหนึ่ง และครอบครัวสามารถจะสร้างขึ้นได้ไม่ยาก เนื่องจากสมาชิกมีความใกล้ชิดกัน อยู่ร่วมกันเป็นระยะเวลานาน มีกิจกรรมสัมพันธ์กันเสมอ ซึ่งเป็นปัจจัยช่วยให้สามารถมีอารมณ์และสุขภาพจิตที่สมบูรณ์
  7. หน้าที่ทางเศรษฐกิจโดยครอบครัว จะจัดหาสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เพื่อการกินการอยู่ของสมาชิกในครอบครัว และเป็นผู้ผลิตสิ่งของให้แกสังคมด้วยในบางครั้ง
- ทวีรัสมิ์ ชนาคม (2524) ได้กล่าวถึง หน้าที่ของครอบครัวไว้ว่า เป็นสถาบันมูลฐาน ซึ่งทำหน้าที่วางรากฐานให้แก่สังคม สังคมจะออกมาในรูปใดนั้นอยู่กับการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว ซึ่งได้แก่ หน้าที่ให้กำเนิด ให้ความรัก กำหนดฐานะปกป้องให้ความปลอดภัย ให้การศึกษา ดูแลด้านเศรษฐกิจ การศาสนา และนันทนาการ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ครอบครัวเปรียบเสมือนเป็นศูนย์กลางของสังคมหรือเป็นโลกเล็ก ๆ ของสมาชิกใหม่ ซึ่งมีหน้าที่ทั้งทางตรงและทางอ้อมพร้อม ๆ กันคือ การให้กำเนิดสมาชิกใหม่ การอบรมเลี้ยงดูให้สมาชิกใหม่นั้นเติบโต การสนับสนุน ช่วยเหลือ ถ่ายทอด หรือปลุกฝังจริยธรรม ค่านิยมต่าง ๆ รวมทั้งกฎ ระเบียบของสังคม พร้อมทั้งนั้นครอบครัวก็ยังมีหน้าที่จะต้องสนับสนุน ช่วยเหลือและให้ความร่วมมือแก่สถาบันต่าง ๆ ในสังคมให้ทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อให้สมาชิกของครอบครัวได้เติบโตขึ้นเป็นคนที่มีคุณภาพของครอบครัว และสามารถ

ดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การที่สมาชิกของครอบครัวจะเป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพ หรือสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขนั้น จึงขึ้นอยู่กับครอบครัวเป็นสำคัญ

1.3. ลักษณะของครอบครัวที่ดี (พัทธา สาธุ, 2526) คือ

1. การได้เสียเป็นสามัคยารักษ์กันโดยเกิดจาก ความรัก และสมัครใจของทั้งสองฝ่าย ซึ่งก็จะสามารถสร้างความสุขให้เกิดขึ้นภายในครอบครัวได้
2. ลักษณะครอบครัวที่สามัคยารักษ์ใคร่กัน ห่วงใยในทุกข์สุขของกันและกัน
3. ลักษณะครอบครัวที่สามัคยารักษ์ต่างฝ่ายกันท่ามาหาเลี้ยงชีพ ร่วมทุกข์ร่วมสุขในการหารายได้
4. ลักษณะครอบครัวที่สามัคยารักษ์ต่างรับผิดชอบในบทบาทและหน้าที่ของตน
5. ลักษณะครอบครัวที่สามัคยารักษ์กันบดบังให้เกิดริษยาซึ่งกันและกัน เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดทำผิดพลาดบกพร่อง ต้องดักเตือนแนะนำกันด้วยความหวังดี และฝ่ายที่บกพร่องต้องยอมทำและแก้ไขข้อบกพร่องของตน
6. ลักษณะครอบครัวที่สามัคยารักษ์ซื่อสัตย์ต่อกัน ไว้วางใจกัน ไม่ปิดบังกันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตครอบครัว ต้องปรึกษาหารือกันได้ในเรื่องทุกข์สุขของครอบครัว
7. ลักษณะครอบครัวที่สามัคยารักษ์ ต่างช่วยเหลือกันเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนลูกทั้งทางกายและทางใจ ไม่ปล่อยปละละเลยทั้งสามคืนและสามห้า ให้ลูกได้รู้ในสิ่งที่ควรรู้ควรทำอันเหมาะสมกับเพศและวัย เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก
8. ลักษณะครอบครัวที่พ่อแม่และแม่ต้องมีความอดทนและรู้จักให้อภัยแก่ลูก ฮามที่ลูกอาจจะยังไม่เข้าใจในหน้าที่ของตน
9. ลักษณะครอบครัวที่สามัคยารักษ์และภรรยา จะต้องปฏิบัติตนต่อญาติของอีกฝ่ายเหมือนเป็นญาติของตนเองเสมอ

ดังนั้นลักษณะของครอบครัวที่ดี ก็คือ ลักษณะครอบครัวที่บิดามารดา หรือมีเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอด อบรมสั่งสอน จริยธรรม ที่เหมาะสมแก่บุตร ทั้งทางตรงและทางอ้อม พร้อมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีให้บุตรได้ยึดถือปฏิบัติต่อไป กล่าวคือ ลักษณะครอบครัวที่บิดามารดา

หรือสามีภรรยา ต่างมีความรับผิดชอบ และสามารถปฏิบัติในบทบาทหน้าที่ของตนได้ดีที่สุด

1.4 หน้าที่ของสมาชิกภายในครอบครัว

1.4.1 หน้าที่ของสามี

บทบาท	พฤติกรรม
1. เป็นหัวหน้าครอบครัว	<ul style="list-style-type: none"> - จะต้องเป็นผู้นำครอบครัวในด้านต่าง ๆ เช่น ทหารายได้ เลี้ยงดูครอบครัว เป็นผู้ให้นามสกุลแก่ ภริยาและบุตร เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองภริยาและลูก เป็นผู้ทำงานในบ้านที่ต้องใช้แรงงาน เช่น ซ่อมแซมสิ่งของ สกของหนัก ดูแลทุกข์สุขของสมาชิก ในครอบครัว
2. เป็นสามี	<ul style="list-style-type: none"> - จะต้องซื่อสัตย์และรักใคร่ในตัวภริยา สกย่องและให้เกียรติในตัวภริยา ไม่นินทาเหยียดหยามหรือปฏิบัติ ไม่นอกใจ - ให้เงินทองจับจ่ายใช้สอยหรือข้าวของเครื่องใช้ - ให้ภริยาปกครองดูแลทรัพย์สินสมบัติและกิจการในบ้านเรือน - ไม่ดูแลคนเหยียดหยามพ่อแม่ ญาติพี่น้องที่ภริยานับถือ - ดูแลและเอาใจใส่เมื่อภริยาเจ็บป่วย - ขอบใจในกิจการที่ภริยามีน้ำใจทำให้
3. เป็นบิดา	<ul style="list-style-type: none"> - อบรมภริยาอบรมบุตรให้เป็นคนดี โดยเฉพาะบุตรชาย ซึ่งบิดาควรจะเป็นผู้สร้างบทบาทของความเป็นชาย - ให้การรักษาและเอาใจใส่เมื่อบุตรเจ็บป่วย - ให้ของขวัญหรือของกำนัลแก่บุตรตามวาระและโอกาส

บทบาท	พฤติกรรม
4. เป็นผู้สร้างบรรยากาศที่ดีแก่ครอบครัว	<ul style="list-style-type: none"> - พาครอบครัวไปเที่ยวนอกบ้านเป็นบางครั้งคราว - ให้ความสำคัญแก่ภริยาและบุตรในบางโอกาส เช่น วันเกิด วันครบรอบแต่งงาน เป็นต้น - มีอารมณ์ดี ไม่ขุ่นมัว ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกับลูก - ค่อนข้างดี ควบคุมดูแลลูกหลังเลิก

1.4.2 หน้าที่ของภริยา

บทบาท	พฤติกรรม
1. เป็นภริยา	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้คำพูดเหมาะสมพอควร ไม่สร้างหนี้สินให้เป็นภาระแก่สามี รักษาทรัพย์สินสมบัติที่สามีหามาได้ - ไม่ประพฤตินิสัยชั่วร้ายกับสามี - ให้ความเคารพแก่พ่อแม่ญาติพี่น้องของสามี - สกปรกสามีทั้งต่อหน้าและลับหลัง ให้สามีเป็นใหญ่ในบ้านโดยหาเหตุให้เกิดเหตุ ไม่พูดอะไรที่ทำให้เสียหน้า - เป็นคู่คิด เป็นเพื่อนปลอบใจ สามีเมื่อมีทุกข์ - ไม่ขุ่นมัวเรื่องในบ้านและเรื่องของสามี
2. เป็นมาดาม	<ul style="list-style-type: none"> - ดูแลอบรมบุตรให้มีเหตุผล โดยไม่ใช้อารมณ์ - เป็นที่พึ่งของบุตร ไม่เปรียบเทียบกับบุตรของตนกับผู้อื่น

บทบาท	พฤติกรรม
3. เป็นแม่บ้าน	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มองโทษบุตรจนรุนแรงเกินไป - ถ้าหากบุตรทำความดี ควรชมเชย - อดทนขันนឹងงานในบ้านและงานนอกบ้าน - อุปการะดูแลคนในบ้านให้พอเหมาะพอควร - แต่งกายให้เหมาะสมกับฐานะและโอกาส - พุดจาอ่อนหวาน - ให้ความเป็นอิสระแก่สามีทั้งในภาระงานและการดำรงชีวิต ไม่บีบบังคับ หรือติดตามสามีจนขาดความเป็นอิสระ
4. เสริมสร้างความสุขในครอบครัว	<ul style="list-style-type: none"> - สอนลูกให้มีความกตัญญูต่อบิดามารดา - พาครอบครัวไปเปลี่ยนบรรยากาศนอกบ้านเพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายและจำเจ

1.4.3 หน้าที่ของบุตร

1. รักเคารพและมีความกตัญญูต่อบิดามารดา ด้วยการปฏิบัติตัวเป็นลูกที่ดี มีน้ำใจต่อต้านด้วยการให้เงินหรือสิ่งของหรือเอาใจใส่
2. ช่วยทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวมั่นคง
3. ไม่ดื้อดึงหรือพูดเท็จ ควรจะเชื่อฟังพ่อแม่
4. รักเรียน รักการทำงานหรือรักดี
5. ไม่ฟุ้งเฟ้อสุรุ่ยสุร่าย ต้องรู้จักประหยัดและสะสมตั้งแต่เด็ก
6. สร้างบรรยากาศที่ดี สัมผัสแจ่มใส ไม่ทำความลำบากใจให้แก่

บิดามารดา

7. เห็นความสำคัญของบิดามารดา

8. ช่วยเหลืองานบ้านตามความสามารถ

ดังนั้นลักษณะของครอบครัวที่ดี ก็คือ การที่บิดามารดา หรือครอบครัวมีเพียงบิดาหรือมารดาเพียงคนเดียวที่ถ่ายทอด อบรม สั่งสอนจริยธรรมที่เหมาะสมแก่บุตรโดยตรงและทางอ้อม และการเป็นแบบอย่างให้บุตรยึดเป็นพฤติกรรมของตน กล่าวคือ บิดามารดาหรือ สามีภรรยา ต้องมีความรับผิดชอบ และปฏิบัติในหน้าที่และบทบาทของตนให้ดีที่สุด

2. สภาพและปัญหาชีวิตครอบครัวไทยในสังคมไทยปัจจุบัน

การที่เราจะเข้าใจถึงสภาพครอบครัวไทยในปัจจุบัน เป็นอย่างไรได้นั้น เราจำเป็นต้องพิจารณาย้อนหลังไปถึงสภาพครอบครัวไทยในอดีต และผลกระทบต่าง ๆ เพื่อจะได้มีความเข้าใจถึงสภาพครอบครัวไทยในปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น

2.1 ครอบครัวไทยในอดีต

แต่เดิมลักษณะสังคมไทยเป็นสังคมชนบท คนไทยส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาทำไร่ ทำสวนเป็นหลัก การดำรงชีวิตและความเป็นอยู่เป็นไปอย่างง่าย ๆ มีลักษณะของการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ร่วมมือซึ่งกันและกัน (อาานนท์ อากาศิรมย์, 2528) ลักษณะครอบครัวไทยในอดีต จึงมีลักษณะเป็นรูปแบบของครอบครัวขยาย (extended family) หรือ ครอบครัวรวม (joint family) (สนธิ สัมครการ, 2519) ทั้งนี้ก็เพราะ จำเป็นต้องอาศัยพึ่งพาแรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นสำคัญ (นิสม บุษมี, 2526) คือ จะประกอบด้วย พ่อแม่ ลูก พี่ น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา เป็นต้น ลักษณะความสัมพันธ์จากสายโลหิต ก็เป็นไปอย่างแน่นแฟ้นมาก คือ บิดามารดาและบุตร จะมีความผูกพันกันแน่นแฟ้น เพราะบิดาหรือฝ่ายชายจะเป็นผู้นำ หรือ ผู้รับผิดชอบภายในครอบครัว เช่น หารายได้เลี้ยงดูครอบครัว เป็นผู้นำนามสกุลแก่ภรรยาและลูก เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองภรรยาและลูก เป็นผู้ช่วยงานในบ้านที่ต้องใช้แรงงาน เช่น ซ่อมแซมสิ่งของของหนัก เป็นผู้ดูแลความทุกข์สุขของสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น (สุพัตรา สุภาพ, 2528) ส่วนมารดา หรือภรรยาจะเป็นผู้มีความสัมพันธ์กับลูกมาก ยิ่งกว่าบุคคลอื่น ทั้งนี้เพราะมารดาจะ

ทำหน้าที่เป็นแม่บ้าน มีเวลาอยู่กับบ้านและจะคอยดูแลอบรมเลี้ยงดูลูกอย่างใกล้ชิด ครั้นเมื่อลูกเจริญเติบโตก็จะมีวางแผนการศึกษาและการประกอบอาชีพให้แก่ลูก สำหรับครอบครัวที่ประกอบอาชีพบางประเภท เช่น การเกษตร การทำขนมขาย เป็นต้น ครอบครัวก็มักนิยมถ่ายทอด มีอบรมวิชาชีพเหล่านั้นให้แก่ลูกหลาน เพื่อเป็นการรักษาและส่งวนวิชาชีพนั้นไว้ไม่ให้สูญหายไป

ปัญหาครอบครัวไทยในสมัยก่อน ในบางกรณีก็มีความรุนแรงมากพอสมควรนั้น เป็นเพราะส่วนใหญ่แล้วในสมัยก่อน การแต่งงานมักจะเกิดขึ้นโดยการแนะนำของผู้ใหญ่ ซึ่งบางทีทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ก็ยังไม่เคยรู้จักกันก็ได้ แต่ถึงแม้จะมีการขัดแย้งอย่างรุนแรงอย่างไรก็ตามก็มีคนนำไปสู่การหย่าร้างเลย เพราะในสมัยก่อนสังคมไทย ถือการหย่าร้าง เป็นสิ่งที่น่าอับอายมาก ดังนั้น ผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่าย ก็จะรีบพาทเข้ามาชี้แจง ปลอบประโลมใจให้อยู่กินกันต่อไป (ไพฑูริย์ เครือแก้ว, 2518)

ด้วยเหตุดังกล่าว วิถีชีวิตและรูปแบบครอบครัวไทยในอดีต จึงมีลักษณะที่ยึดมั่นและค่อนข้างเคร่งครัดในขนบประเพณีบรรพบุรุษของคนที่ได้สะสมและยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ฉะนั้นครอบครัวไทยในสมัยก่อน จึงสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม มีความมั่นคง มีความเป็นเอกภาพมากและมีความสมบูรณ์แบบในฐานะที่เป็นสถาบันทางสังคมที่เล็กที่สุด

ในปัจจุบันสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป จึงมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร ระหว่างบิดากับมารดา และระหว่างเครือญาติด้วยกัน ทำให้สมาชิกในครอบครัวขาดความใกล้ชิดเช่นแต่ก่อน และบางครั้งก็นำไปสู่การหย่าร้าง หรือการไม่เข้าใจกันระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก และผลสุดท้ายก็ทำให้เด็กมีปัญหา ในที่สุด

2.2 ปัจจัยส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสถาบันครอบครัว

อานนท์ อากาศิรมย์ (2529) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสถาบันครอบครัว พอสรุปได้คือ

1. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและขยายตัวในอัตราที่สูง จึงทำให้สมาชิกของสังคมไทยต้องต่อสู้กับชีวิตทุกรูปแบบทั้งในด้านการศึกษา การอาชีพ ความมั่นคง

ของสถานะทางเศรษฐกิจและสถานะสภาพทางสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อสมาชิกของครอบครัวมุ่ง
แสงให้ได้มาซึ่งสิ่งดังกล่าวข้างต้น จนทำให้ดูเหมือนหนึ่งว่าสมาชิกของครอบครัวมีความเห็นแก่ตัว
มากขึ้น

2. ปัจจัยทางการเมือง ที่ยึดถืออุดมการณ์ประชาธิปไตย ทำให้สมาชิกของ
สังคมไทยได้รับเสรีภาพและความเสมอภาค และในขณะเดียวกันกลับเกิดความรู้สึกว่า
ชนบทรวมนิยมประเพณีต่าง ๆ ที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมานั้น เป็นขวากหนามหรือกำแพงกั้นเสรีภาพ
และความเสมอภาคของคน รูปแบบของครอบครัวไทย จะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป คือ ชายและ
หญิงจะมีเสรีภาพและความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการตัดสินใจต่าง ๆ ในครอบครัว
(Equalitarian Family)

3. ปัจจัยทางสังคม จะเป็นตัวแปรที่สำคัญประการหนึ่งต่อการเปลี่ยนแปลง
ของวิถีชีวิตและรูปแบบของครอบครัวไทย โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยดั้งเดิม
ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมเกษตรกรรมกึ่งสังคมอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม อันเป็น
ปัจจัยที่ทำให้

- คนที่อยู่ในวัยทำงานในชนบทมุ่งหน้าอพยพเข้าไปอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่
- เยาวชนในชนบทต้องย้ายถิ่นไปศึกษาตามเมืองใหญ่ ๆ

เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าว จะเปลี่ยนวิถีชีวิตของครอบครัวไทยที่เคยอยู่ร่วมกันและรักกัน
ที่อยู่อาศัย ต้องแยกย้ายถิ่นไปทำมาหากินและเพื่อการศึกษา อนึ่งค่านิยมของสังคมไทย ในเรื่อง
ความโก้เก๋ ความหรูหรา และความสะดักสบาย จะส่งผลกระทบต่อเอกภาพและความมั่นคงของ
ครอบครัวไทยที่เคยมีมาเป็นเวลาช้านาน

นอกจาก อานนท์ อากาภิรมย์ แล้ว ก็ยังมีนักวิชาการอีกท่านหนึ่งที่ได้พูดถึง
ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสถาบันครอบครัว คือ

ฉวีวรรณ วรณประเสริฐ (2522) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาขัดแย้ง
ภายในครอบครัว คือ

1. ทางด้านส่วนตัว (Personal Conflicts) เกิดจากสามีภรรยาที่มีความ
แตกต่างกันเกี่ยวกับค่านิยม อารมณ์ บทบาท เพศสัมพันธ์ การมีลูก เป็นต้น

2. ทางด้านสังคม (Social Conflicts) เนื่องจากครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทางสังคมมีผลกระทบต่อครอบครัวทำให้เกิดความขัดแย้งภายในครอบครัวได้ดังนี้ คือ เศรษฐกิจ เช่น ความแตกต่างในสถานภาพทางเศรษฐกิจ ความยากจนและการว่างงาน อาชีพ ผู้สาว และอบาสมุข เป็นต้น

จากนักวิชาการที่ได้กล่าวมาจนถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสถาบันครอบครัวสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นปัจจัยอันสำคัญยิ่งที่ทำให้สถาบันครอบครัวนั้นไม่มั่นคง และเปลี่ยนแปลงไปคือจากครอบครัว โดยที่มีความมั่นคง มีเอกภาพ และมีความสมบูรณ์ในฐานะที่เป็น สังคมที่เล็กที่สุดในสมัยก่อน กลายมาเป็นครอบครัวไทยที่ขาดความมั่นคงหรือลักษณะครอบครัวที่แตกแยก

2.3 ครอบครัวที่ขาดความมั่นคงหรือ ลักษณะครอบครัวที่แตกแยก

อัจฉลดา พิชิต (2520) ได้กล่าวถึงปัญหาครอบครัวว่ามีมาจากครอบครัวที่มีรูปแบบของครอบครัว ดังนี้คือ

1. ครอบครัวแตกแยก ที่ออกมาในรูปของการหย่าร้าง (Divorce) แยกกันอยู่ (Separation) ละทิ้ง (Desertion) การเลิกร้าง (Annulment)
2. ครอบครัวที่มีหัวหน้าครอบครัวเพียงคนเดียว หรือต้องอาศัยญาติช่วยดูแลบุตร เนื่องจากวิกฤตการณ์จากสิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น อุบัติเหตุ ต้องโทษจำคุก
3. ครอบครัวที่สมาชิกภายในครอบครัวเป็นโรคเรื้อรัง หรือมีบุตรปัญญาอ่อนหรือพิการทางร่างกาย
4. ครอบครัวที่อยู่ด้วยกันเนื่องจากว่าไม่มีอะไรดีกว่านั้น ไม่มีใครช่วยกันช่วยเหลือเกื้อกูลกันทางด้านจิตใจมีแต่ความสัมพันธ์ฉันทกันที่มีภรรยา
5. ครอบครัวที่บิดามารดา มิได้จดทะเบียนสมรสกันถูกต้องตามกฎหมาย

รัชณี ลาซโรจน์ (2525) ได้กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม ทำให้เกิดลักษณะครอบครัวที่มีปัญหาได้แก่

1. ลักษณะครอบครัวที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ รายได้ต่ำ ไม่เพียงพอที่จะเลี้ยงดูคนในครอบครัวให้ปกติสุข และไม่มีเงินออม ภรรยาต้องออกช่วยหารายได้ซึ่งทำให้เกิดปัญหาอื่นตามมา เช่น ลูกไม่มีคนดูแล อาจจะต้องทิ้งให้เป็นภาระแก่คนเลี้ยง หรือญาติผู้ใหญ่ที่อาจไม่มีความรู้ในเรื่องการดูแลเด็ก บางครอบครัวส่งลูกไปสถานรับเลี้ยงเด็กหรือให้เข้าโรงเรียนตั้งแต่ก่อนเกณฑ์ ทำให้เด็กมีโอกาสติดเชื้อ เจ็บป่วย หรือเติบโตขึ้นอย่างไม่มีคุณภาพ ครอบครัวมีความต้องการสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น โดยไม่พิจารณาฐานะของคน จึงทำให้ประสบปัญหาเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น

2. ลักษณะของครอบครัวที่พ่อแม่ไม่มีเวลาเอาใจใส่ลูกเต็มที่ เกิดปัญหาสุขภาพอนามัย และความหย่อนในเรื่องการอบรมบ่มนิสัย เด็กขาดที่ปรึกษา จึงถูกชักจูงไปในทางผิดได้ง่าย

3. ลักษณะของครอบครัวที่มีลูกมากเกินไปกำลังเลี้ยง เพราะค่านิยมในเรื่องการมีครอบครัวใหญ่ หรือเพราะขาดความรู้เรื่องการคุมกำเนิด จึงมีปัญหาเกี่ยวกับการสนองความต้องการจำเป็นทางกายและจิต

4. ลักษณะของครอบครัวที่สามีภรรยาขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และขาดความอดทนในปัญหาชีวิตที่เกิดขึ้น เชื่อมั่นในการตัดสินใจของตนเอง และใช้การหว่าร้างแก้ปัญหามากขึ้น จึงเป็นปัญหากับบุตรต่อไป

5. ลักษณะของครอบครัวที่มีความผูกพันในครอบครัวน้อยลง ความสนใจเบี่ยงเบนออกไปนอกครอบครัวมากขึ้น วิธีการแสวงหาความรู้ใหม่ ทำให้เยาวชนให้ความสำคัญแก่พ่อแม่ลดลง

6. ชายหญิงมีเสรีภาพในเรื่องเพศมากขึ้น และถึงแม้กฎหมายครอบครัวกำหนดให้การสมรสเป็นเรื่องของชาย 1 หญิง 1 แต่คนจำนวนมากยังให้สิทธิและเสรีภาพแก่ชายในเรื่องเพศมากกว่าหญิง ค่านิยมในเรื่องความสามารถในการหาเลี้ยงของชายอาจเป็นข้อยกเว้นให้มีภรรยามากกว่าหนึ่ง และค่านิยมในพรหมจารีของหญิงลดลง จึงทำให้มีการประพฤตินอกสมรส การนอกใจคู่สมรส การมีลูกนอกสมรส และการทำแท้งมีอยู่มาหลายในสังคมปัจจุบัน

นอกจากนี้ กองวิชาการ กรมประชาสงเคราะห์ (2533) ได้เสนอความคิดเห็นที่สอดคล้องกับ รัชนี ลาซโรจน์ และ อัจฉลดา นิชิต ถึงลักษณะครอบครัวที่มีปัญหาหรือแตกแยกว่า

1. โครงสร้างของครอบครัวไทยจากลักษณะครอบครัวขยาย เปลี่ยนแปลงเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ซึ่งได้ก่อให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ในการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน และทำให้บุตรหลานในครอบครัวขาดแบบอย่างที่ดีในการเรียนรู้ค่านิยมของขนบการอบรมทางสังคม (Socialization) ในกรณีที่มีคามาราคาต้องไปประกอบอาชีพนอกบ้าน และฝากเด็กไว้กับพี่เลี้ยง หรือลูกจ้างในบ้านที่ยังไม่มีคุณภาพเพียงพอ

2. สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ บีบคั้นให้ผู้หนึ่งต้องออกไปทำงานนอกบ้าน บทบาทของผู้เป็นมารดาเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมในการรับผิดชอบดูแลกิจกรรมของบุตรหลานภายในครอบครัว ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูกลายเป็นสำคัญ ปัจจุบันมารดาไม่สามารถกระทำบทบาทหน้าที่ในการสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัวได้ดีเท่าที่ควร

3. ครอบครัวไทยส่วนใหญ่ ยังเป็นครอบครัวที่ขาดความมั่นคงในหลาย ๆ ด้าน

- ด้านเศรษฐกิจ ครอบครัวไทยส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจน มีรายได้ไม่สัมพันธ์กับค่าครองชีพที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาหรือปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ครอบครัวขาดความมั่นคง ขาดความตระหนักในบทบาทของความเป็นพ่อเป็นแม่ และเป็นคู่สมรสที่ดีต่อกัน

- ด้านสติปัญญา ความสามารถพื้นฐานและความไม่รู้ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีบทบาทร่วมผลักดันให้ครอบครัวตกอยู่ในสภาพปัญหาต่าง ๆ หนักหน่วงขึ้น เช่น บิดามารดาขาดความรู้ที่เหมาะสม ในบทบาทที่ถูกต้องของผู้ปกครอง ขาดความรู้ในพัฒนาการและการเลี้ยงดูเด็กแต่ละช่วงวัย ขาดความรู้ในการวางแผนครอบครัว และการคุมกำเนิดที่ถูกต้อง

4. ครอบครัวไทยจะมีค่านิยม ที่มุ่งเลียนแบบวัฒนธรรมบริโภค และลักษณะนิยมวัตถุ เป็นปัจจัยเอื้ออำนวยถึงค่านิยมผู้ใหญ่ และเด็กในครอบครัวให้มุ่งแสวงหา และตอบสนองความต้องการของตนเอง ทางวัตถุมากกว่าการคำนึงถึงสุขทางใจและสายสัมพันธ์ภายในครอบครัว

- จริยธรรมของคนในสังคมลดต่ำลง คนในสังคมต่างมุ่งที่จะแสวงหาการตอบสนองของตนเองมากขึ้นทุกอย่างจะต้องเป็นผลประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับ นั่นคือ สิ่งที่คนในสังคมปัจจุบันต้องการ โดยจะไม่คำนึงถึงความผูกพัน ความรับผิดชอบที่ตนพึงจะมีต่อครอบครัว และสังคม

- สภาพวัฒนธรรมและค่านิยม การสร้างครอบครัวใหม่เปลี่ยนแปลงไป โดยการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตก อย่างไรก็ตามมีการใช้วิจารณ์ทางเพศ ในหมู่วัยรุ่น และวัยรุ่นหนุ่มสาว จะละเมิดเกินขอบเขตที่เหมาะสม ประกอบกับการขาดความรู้ในการ ป้องกันตนเอง ก่อให้เกิด "ครอบครัวที่ตั้งขึ้นโดยบังเอิญ" หรือ "บิดามารดานอกสมรส"

- ครอบครัวมีการหย่าร้างเพิ่มขึ้น และแนวโน้มในอนาคตจะเพิ่มขึ้น เร็ว ๆ จะสถิติอัตราการหย่าร้าง จากคู่สมรสที่ทำทำการจดทะเบียนสมรสแล้วหย่า จากปี พ.ศ. 2531 เป็นจำนวน 13,265 ราย ในปี พ.ศ. 2532 เป็นจำนวน 33,344 ราย (กองการ ทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2533)

ดังนั้น ลักษณะของครอบครัวที่แตกแยกนั้นก็คือ ลักษณะของบ้านแตกบิดามารดาหย่าร้างกัน หรือลักษณะครอบครัวที่บิดามารดาไม่มีความเข้าใจในความสำเร็จของคน ไม่มีความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ของตนที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมในหลาย ๆ ด้านของเด็กในอนาคตได้

2.4 ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว

จากแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 7 (2535-2539) (คณะกรรมการ ส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2534) พอจะสรุปได้ว่า

ด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต

1. เด็กและเยาวชนส่วนหนึ่งยังคงเจ็บป่วยหรือตายด้วยโรคที่ป้องกันได้ด้วย วัคซีน และโรคติดต่อที่สำคัญ เช่น ไข้คอตีบ ไอกรณ บาดทะยัก โปลิโอ ฯลฯ การที่เด็กและ เยาวชนเจ็บป่วย หรือตายด้วยโรคที่ป้องกันได้ด้วยวัคซีน และโรคติดต่อที่สำคัญเหล่านี้มีสาเหตุ มาจาก ความขาดทุนของครอบครัว ความไม่รู้ของพ่อแม่และของเด็กและเยาวชน

2. เด็กและเยาวชนมีแนวโน้มป่วยเป็นโรคเอดส์เพิ่มขึ้น จากสถิติของ กระทรวงสาธารณสุข เดือนกุมภาพันธ์ 2534 รายงานว่ามีผู้ป่วยโรคเอดส์ซึ่งรวมทั้งผู้มีอาการ สัมพันธ์กับเอดส์ และมีผู้ติดเชื้อโดยไม่มีอาการ รวมทั้งสิ้น 27,374 คน ในจำนวนนี้เป็นผู้ป่วย อายุ 0-4 ปี 12 คน, อายุ 5-9 ปี 2 คน, อายุ 10-14 ปี 58 คน, อายุ 15-19 ปี 3,478 คน และอายุ 20-24 ปี 7,310 คน รวมจำนวนเด็กและเยาวชนอายุ 0-24 ปี ที่ป่วย ด้วยโรคเอดส์ 10,360 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 39.67 ของผู้ป่วยด้วยโรคเอดส์ทั้งหมด การที่

เด็กและเยาวชนป่วยเป็นโรคเอดส์ที่มีสาเหตุมาจาก การติดเชื้อมาจากพ่อแม่ การที่เด็กและ
เยาวชนติดเชื้อเพศติดและใช้เข็มฉีดยาร่วมกัน และการสำส่อนทางเพศ

3. เด็กและเยาวชนที่พิการทางร่างกาย และสติปัญญายังคงมีอยู่เป็นจำนวนมาก
มาก คือ ประมาณร้อยละ 1.25 ของเด็กและเยาวชนทั้งหมด ทั้งนี้สาเหตุมาจากพันธุกรรม
ความไม่รู้ของมารดา

4. เด็กและเยาวชนป่วยเป็นโรคจิตและภาวะแปรปรวนทางจิตเป็นจำนวน
มากเนื่องมาจากการเลี้ยงดูเด็ก สิ่งแวดล้อมในครอบครัว ในโรงเรียน ในชุมชน และในสังคม
ยังไม่ดีพอ

สำหรับสาเหตุของเด็กที่ป่วยทางจิตใจหรือภาวะแปรปรวนทางจิตนั้น ได้มี
นักวิชาการและมีผลงานวิจัยหลายฉบับได้กล่าวถึงสาเหตุนี้คือ

ศิริพร หลิมศิริวัช (2511) ได้กล่าวสรุปถึงสภาพของบ้านที่มีอิทธิพลต่อความ
เกรงของเด็กนั้นไว้ดังนี้ว่า ภาวะของครอบครัวที่เป็นแบบบิดามารดาจากกันด้วยการหย่าร้างหรือ
แยกกัน บิดาหรือมารดา หรือทั้งสองคนเสียชีวิตที่เรียกว่าบ้านแตก ทำให้เด็กขาดความรักความ
อบอุ่น ซึ่งทางทฤษฎีถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นพื้นฐานของการสร้างความสำเร็จเติบโตทางอารมณ์
ของเด็ก เด็กที่ขาดสิ่งเหล่านี้จะเป็นคนที่มีความหวาดกลัว กังวลอย่างรุนแรง ก้าวร้าว ทำให้เด็ก
มีปัญหาทางจิตใจ และเป็นสาเหตุให้การปรับตัวของเด็กผิดปกติเป็นทางนำไปสู่การเป็นเด็กเกเร
ได้โดยง่ายในเวลาต่อมา

ศาสตราจารย์นายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว (2528) ได้อ้างถึงประวัติคนไข้
โรคจิตของนายแพทย์ขจรว่า เมื่อศึกษาแล้วพบว่า จากคนไข้โรคจิต 15 รายนั้น เมื่อศึกษาประวัติ
คนไข้แล้วพบว่า คนไข้ถึง 14 รายที่บิดามารดาแตกแยกกัน ไม่มีความผูกพันรักใคร่ในครอบครัว
และจากจำนวน 14 รายนี้ มี 5 รายที่บิดาหรือมารดาเสียชีวิต และ 9 รายที่บิดามารดา
หย่าร้างกัน หรือแยกกันอยู่ การที่เด็กขาดความอบอุ่นในบ้านจึงทำให้ไม่พอใจในสิ่งแวดล้อม
กลายเป็นคนฉุนเฉียว หงุดหงิดง่าย และนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่มุ่งทำลายผู้อื่นในที่สุด

จินโนทส์ กลีบเมฆ (2528) ได้กล่าวว่า บิดามารดาที่มีปัญหาเกี่ยวกับ
เศรษฐกิจ บิดามารดาที่ขัดแย้งกัน ทะเลาะวิวาทกันเสมอ บิดามารดาที่เจ็บป่วยปัจจุบันหรือ
เจ็บป่วยเรื้อรัง เด็กต้องช่วยกิจการทางบ้านมากเกินไป จนไม่มีเวลาเหลือสำหรับตัวเอง

เป็นต้น โดยเฉพาะเด็กที่มีบิดามารดาแยกทางกันและยังมีความขมขื่นอยู่เมื่อเด็กไปอาศัยอยู่กับ
ฝ่ายใด เด็กอาจกลายเป็นผู้รับเคราะห์ที่ต้องรับอารมณ์เสียไม่พึงพอใจจากบิดาหรือมารดาที่เด็ก
อยู่ด้วย เช่น การประนามว่าเด็กประพฤติตัวไม่ดี หรือการทักท้วงโทษไม่มีเหตุผล ซึ่งจะทำให้
เด็กมีปัญหาด้านสุขภาพจิต และเป็นคนก้าวร้าว

5. เด็กและเยาวชนคิดสารเสพติดเป็นจำนวนมาก จากข้อมูลของสำนักงาน
คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พบว่า ในปี 2532 มีผู้คิดสารเสพติดที่ได้รับการ
บำบัดรักษาในสถานพยาบาลทั่วประเทศ จำนวน 60,145 คน เป็นเด็กและเยาวชน 15,037 คน
หรือร้อยละ 25.00 ผู้คิดสารเสพติดทั้งหมดและจากแผนพัฒนาการทางสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ
ฉบับที่ 1 (2530-2534) คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาทางสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ (2534)
รายงานว่ามีเยาวชนอายุ 15-25 ปี คิดยาเสพติดประมาณ 3.25 แสนคน หรือประมาณร้อยละ
65 ของผู้คิดยาเสพติดทั้งหมด จะเห็นว่าแนวโน้มที่เด็กและเยาวชนที่คิดสารเสพติดนี้มีจำนวน
เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และเป็นจำนวนตัวเลขที่เพิ่มขึ้นอย่างน่ากลัว

สำหรับสาเหตุที่ทำให้เด็กและเยาวชนคิดยาเสพติดนั้น

- เด็กและเยาวชนที่อยู่ในชุมชนแออัดในเขตเมืองมีจำนวนมากขึ้น
- เด็กและเยาวชนที่มีปัญหาในด้านต่าง ๆ อาทิ ปัญหาความแตกแยกใน

ครอบครัว ปัญหาการขาดความรัก ความอบอุ่นในครอบครัว ฯลฯ มีจำนวนเพิ่มขึ้น

วราณี ภูริสินสิทร (2531) มีแนวความคิดเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้เด็กและ
เยาวชนคิดยาเสพติด คือ ร้อยละ 48.97 เพราะอยากลอง และร้อยละ 19.88 เพราะเพื่อน
ชวน รองลงมาคือ ร้อยละ 13.20 เพราะความขัดแย้งของครอบครัว ร้อยละ 9.87 เพราะ
ต้องเข้าสมาคม ร้อยละ 4.46 บรรเทาอาการปวด ร้อยละ 1.01 ช่วงการทำงาน

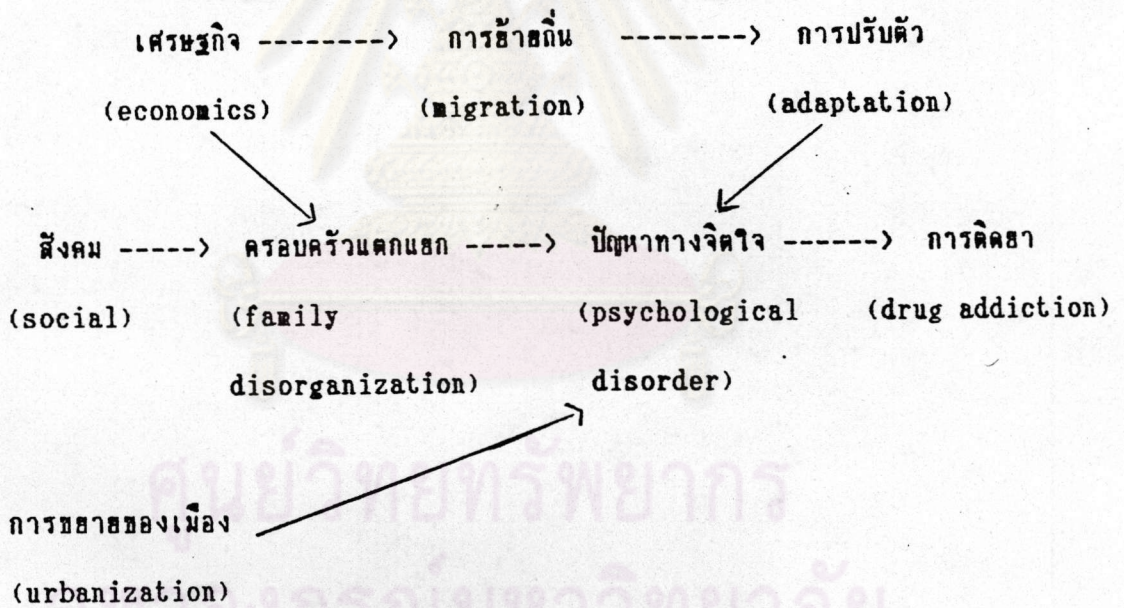
นอกจากนี้จากรายงานวิจัยของ วิมลก ตั้งคณานุรักษ์ (2531) ก็พบประเด็น
การคิดยาของเด็ก คือ ร้อยละ 83 เพราะเพื่อนชวนเล่น ร้อยละ 25 เพราะเหตุจากพ่อแม่
แตกแยก ครอบครัวไม่สงบ ร้อยละ 2 เพราะถูกทดลองให้เสพ

แต่ไม่ว่าจะจากสาเหตุใดก็ตาม วิมลก ตั้งคณานุรักษ์ กล่าวว่า เมื่อวิเคราะห์
กันให้ลึกซึ้งการคิดยาเสพติดนี้เกี่ยวพันกับภาวะทางจิตใจของเด็กเป็นสำคัญ การที่เด็กยอมรับการ
ชวนจากเพื่อนให้เสพ คงจะเป็นเด็กที่มีความอ่อนแอในจิตใจ หรือไม่ก็เป็นเด็กที่ขาดความอบอุ่น

และการยอมรับจากครอบครัว จึงตกลงใจเสพจนคิดและเลิกไม่ได้ ทั้งนี้และทั้งนั้น ก็คงจะไม่พ้นประเด็นหลักของการเลี้ยงดูและบรรยากาศในครอบครัวเป็นสำคัญ

นอกจากนั้นแล้วจากรายงานการวิจัยของ มาลินี ศิริวงศ์ไพรัช (2530) พบว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นสลัมมีโอกาสศึกษาเสพคิดมาก และส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้แรงงาน ความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ดี และยังได้อธิบายที่มาของปัญหาเสพคิด ชุมชนแออัด โดยเชื่อมโยงกับปัญหาเศรษฐกิจและสังคมด้านอื่น ๆ ซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาทางจิตใจ อันจะนำไปสู่ปัญหาการใช้ยาในทางที่ผิดไว้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1

ด้านสติปัญญาและความสามารถพื้นฐาน

1. เด็กเล็กได้รับการเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้องในครอบครัว ทำให้พัฒนาการของเด็กทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมไม่เหมาะสม ทั้งนี้เนื่องมาจาก
  - ความไม่รู้หรือความไม่ตระหนักของพ่อแม่ถึงความสำคัญของการเสริมสร้างพัฒนาการของเด็ก

- ครอบครัวแตกแยก ครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ หรือครอบครัวที่มีปัญหา
ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

- พ่อแม่ติดยาเสพติด หรือมีวสุมการพนัน

2. เด็กอายุ 3-5 ปี ขาดการได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นประถม
และเด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือการศึกษาขั้นสูงกว่ายังไม่เพียงพอต่อความ
ต้องการกำลังคนในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้สาเหตุเนื่องมาจากครอบครัวยากจน อยู่ในชนบท
ห่างไกล อยู่ในชุมชนแออัด อยู่ในท้องถิ่นที่มีปัญหา นอกจากนี้ก็ศึกษาสาเหตุที่เด็กย้ายติดตาม
ผู้ปกครอง และประการสำคัญ คือ ผู้ปกครองขาดความตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา

ด้านสังคม วัฒนธรรมและจริยธรรม

1. เด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กกำพร้า ยังคงมีเป็นจำนวนมาก ในปี 2531
มีเด็กอ่อนที่ถูกทอดทิ้งได้รับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อน 1,823 คน ทั้งนี้
เนื่องจาก

- ฐานะครอบครัวยากจน
- ครอบครัวแตกแยก
- บิดามารดาถึงแก่กรรม และไร้ญาติอุปการะ
- เด็กเป็นบุตรนอกสมรส ไม่เป็นที่ยอมรับของญาติพี่น้องและ

ยังได้กล่าวถึงสาเหตุของการเกิดปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง ว่า

1. ครอบครัวแตกแยก หย่าร้าง แยกกันอยู่
2. ครอบครัวมีฐานะยากจน มีลูกมาก มีหัวหน้าครอบครัวเพียง

คนเดียว หรือต้องพึ่งพาอาศัยญาติพี่น้อง

3. หัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกในครอบครัวเป็นโรคติดต่อเรื้อรัง
ติดการพนัน สุรา ยาเสพติด พิกัด ปัญญาอ่อน หรือต้องโทษจำคุก

4. สมาชิกในครอบครัวขาดความผูกพัน ความรัก และความเข้าใจ
ต่อกัน

2. เด็กและเยาวชนกระทำความผิดหรือประพฤติน่าไม่สมควรเป็นจำนวนมาก จาก ข้อมูลในปี 2533 ของกระทรวงศึกษาธิการ พบว่ามีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดและถูกจับส่งไป สถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลางจำนวน 2,194 คน ในจำนวนนี้เป็นเด็ก 498 คน และเยาวชน จำนวน 1,696 คน และมีแนวโน้มว่า เด็กกลุ่มอายุ 7-14 ปี จะกระทำความผิดเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ กรมราชทัณฑ์รายงานว่าในปี 2531 มีผู้ต้องขังประเภทเด็กรวมทั้งสิ้น 43,749 คน ในจำนวนนี้มีอายุไม่เกิน 20 ปี 5,470 คน หรือร้อยละ 12.50 อายุ 21-25 ปี 11,288 คน หรือร้อยละ 25.80

การที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดหรือประพฤติน่าไม่สมควรนี้มีสาเหตุมาจาก

- การคบเพื่อนเสเพล ถูกชักจูง ถูกใช้ จ้าง วาน และเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
- การที่สถาบันครอบครัวยังไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตามบทบาทที่ถูกต้องเท่าที่ควร
- เด็กและเยาวชนมีแนวโน้มเข้าอาศัยอยู่ในเขตเมืองและชุมชนแออัดเพิ่มมากขึ้นทำให้ได้รับผลกระทบในทางลบจากความเป็นเมือง

3. เด็กและเยาวชนเป็นจำนวนมากประกอบอาชีพบริการทางเพศ ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากความยากจน ถูกบังคับ ล่อลวง หรือมีค่านิยมที่ผิด ประกอบกับการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นผลทำให้มีการขยายตัวของอาชีพบริการทางเพศทั้งสิ้น

นอกจากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นแล้วยังมีปัญหาดังกล่าวอีกหลายเรื่องซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากความไม่มั่นคงของสถาบัน

4. ปัญหาเด็กเร่ร่อน

เด็กเร่ร่อน คือ เด็กที่ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งแน่นอน ค่าไถนนอนนั้นมีพฤติกรรมที่ไม่หยุดนิ่ง และอยู่นอกสถาบันครอบครัว ซึ่งเด็กเร่ร่อนพวกนี้ จะเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาหลาย ๆ อย่าง ตามมา คล้ายกับเป็นลูกโซ่ เช่น ปัญหาโสเภณีเด็ก ปัญหาเสพติด ปัญหาการติดเชื้อเอดส์ ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น และสภาพความรุนแรงของปัญหาเด็กเร่ร่อนก็จะเพิ่มขึ้น ระดับอายุของเด็กเร่ร่อนลดน้อยลง

จากรายงานของกรมประชาสัมพันธ์ระบุว่า ในปี 2530 มีเด็กที่ถูกทอดทิ้ง กำพร้า อนาคต และเร่ร่อน อยู่ในสถานสงเคราะห์ทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 13,764 คน ในจำนวนนี้เป็นเด็กเร่ร่อน 2,234 คน และในปี 2531 จำนวนเด็กเพิ่มขึ้นเป็น 2,361 คน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2531)

สาเหตุที่ทำให้เกิดเด็กเร่ร่อน คือ (นิคธา, 2534)

1. แรงผลักดันจากครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งเกิดจากพ่อแม่ พี่น้อง และคนภายในครอบครัว ซึ่งขาดความรัก ความอบอุ่น ขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน สภาพแวดล้อมภายในบ้าน และชุมชนไม่ได้ส่งเสริมให้เด็กผูกพันกับบ้านและครอบครัว ตลอดจนสภาพทางเศรษฐกิจทางครอบครัวยากจน ลูกมากพ่อแม่หย่าร้าง ต้องโทษหรือเสียชีวิต

2. ตัวเด็กเอง ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากแรงผลักดันภายในบ้านและแรงดึงดูดจากนอกบ้าน ประกอบกับเป็นช่วงวัยที่อยากรทดลอง ทำตามเพื่อน เบื่อบ้าน เบื่อโรงเรียน และถูกชักจูง

3. สังคมสิ่งแวดล้อม เป็นแรงดึงดูดให้เด็กเข้าสู่สังคมเร่ร่อนเป็นสิ่งแวดล้อม เช่น ห้างสรรพสินค้า สไนเกอร์ วิดีโอเกมส์ สถานเริงรมย์ต่าง ๆ เป็นต้น

5. ปัญหาเยาวชนที่ถูกข่มขืน จากสถิติปี 2530 ของกรมตำรวจรายงานว่าการข่มขืน 2,547 ราย ข่มขืนและฆ่า 27 ราย (อ้างใน วิทยากร เชียงกูร, 2533)

การข่มขืนจำนวนมากเกิดขึ้นกับเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี (วิทยากร เชียงกูร, 2533) เพราะเด็กอยู่ในสภาพที่อาจจะถูกข่มขืนได้ง่าย เพราะไม่มีกำลังทัดขืนต่อต้านมากพอ ไม่รู้ ความกลัว เกรงใจ โดยเฉพาะจากคนใกล้ชิด เช่น ญาติผู้ชาย พ่อ เพื่อนบ้าน หรือครู

การข่มขืนนี้เป็นกรณีการเอาเปรียบทางเพศที่รุนแรงที่สุด ผู้ถูกข่มขืนนอกจากจะมีปัญหาทางสุขภาพกายแล้ว ยังมีปัญหาทางสุขภาพจิตซึ่งบางคนไม่สามารถลบล้างแก้ไขได้ตลอดชีวิต ในปัจจุบันสังคมได้ผันผวนวิปริตมากขึ้น แม้แต่เด็กผู้ชายก็ถูกข่มขืน ถูกใช้เป็นวัตถุทางเพศมากขึ้นเช่นกัน (วิทยากร เชียงกูร, 2533)

ปัญหาการข่มขืนนี้เป็นปัญหาสังคม ซึ่งมาจากสาเหตุหลายประการทั้งจากสภาพการเลี้ยงดูอบรมต่อเด็กผู้ชายที่เป็นผู้ข่มขืน ทำให้เด็กผู้ชายขาดความรัก ความอบอุ่น

มีปมด้อย ต้องการแสดงออกซึ่งความก้าวร้าว การใช้อำนาจทางเพศกับผู้ที่ตนเห็นว่าอ่อนแอกว่า
(วิทยากร เชียงกร, 2533)

3. ความสำคัญในการให้ความรู้ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ

จากสภาพและปัญหาชีวิตครอบครัวตามที่สันทนะและความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสาเหตุของปัญหาชีวิตครอบครัวเกิดจากการประพฤติปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม การไม่รู้แนวทางที่ควรปฏิบัติแก่ชีวิต การไม่เข้าใจในความสำคัญหรือบทบาทหน้าที่ของตน ซึ่งสภาพครอบครัวที่แตกแยกรวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม ล้วนมีผลต่อสภาพครอบครัว ก่อให้เกิดปัญหาชีวิตครอบครัว หรือความไม่มั่นคง หรือครอบครัวที่แตกแยกตามมา อันได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว ปัญหาการศึกษา สุขภาพอนามัย ปัญหาการเลี้ยงดูและการอบรมสมาชิกภายในครอบครัว ฯลฯ ซึ่งปัญหาดังกล่าว ทั้งหมดจะส่งผลโดยตรงต่อตัวเด็ก ซึ่งในปัจจุบันเด็กไทยส่วนหนึ่งก็ได้กลายเป็นส่วนเกินของสังคมไปแล้ว

จากนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้ระบุให้มีการสนับสนุนให้สถาบันครอบครัวได้มีส่วนในการป้องกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาเด็ก และเยาวชนให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นสุข โดยได้กล่าวไว้ในแผนส่วนที่ 4 ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพและสิ่งแวดล้อม ในข้อที่ 2 ซึ่งกล่าวว่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2535)

ขณะเดียวกัน เมื่อหันมาพิจารณาสถานการณ์ด้านสังคมในแง่ของคนซึ่งเป็นผู้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของการพัฒนาประเทศ พอจะกล่าวได้ว่าคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย กำลังถูกกระทบกระเทือนจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทไปเป็นสังคมเมือง ซึ่งมีการอพยพของประชาชนในชนบทเข้าสู่เมืองและความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว ได้ก่อให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาสุขภาพเพศผิด ปัญหาโสเภณี ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน ปัญหาสุขภาพอนามัยที่มีการเจ็บป่วย ซึ่งสัมพันธ์กับความเป็นสังคมเมืองของประเทศ และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกลุ่มอายุ ที่มีสัดส่วนของคนวัยกลางคนและคนสูงอายุมากขึ้น

ในขณะที่สัดส่วนของเด็กน้อยลง

จึงพอสรุปได้ว่า ถ้าหากสถาบันครอบครัวมีความมั่นคง มีความรู้ความเข้าใจ และมีการเตรียมเข้าสู่ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ก็จะส่งผลให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมและพัฒนาการที่ดี รวมทั้งยังเป็นการป้องกันปัญหาสังคมที่เกิดจากเด็กและเยาวชนอีกด้วย

ดังนั้น การจัดการศึกษา หรือการให้ความรู้แก่เยาวชนเรื่องชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากที่ควรจะต้องจัดขึ้น

4. แผนและนโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนาสถาบันครอบครัว

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ปัญหาของเด็กหรือปัญหาสังคมนั้นมีสาเหตุมาจากสถาบันครอบครัว ที่ขาดการศึกษา ขาดความรู้ ไม่มั่นคง และไม่มีประสิทธิภาพ รัฐบาลจึงได้เห็นความสำคัญและได้ระบุดลงไปเป็นแผนและนโยบายของชาติ คือ

4.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 6 ได้ปรับแนวทางการพัฒนาสังคมจากแนวทางการพัฒนาสังคมส่วนร่วม มาเป็นการพัฒนาสังคมระดับพื้นฐาน คือ ระดับคน ครอบครัว และชุมชนอันเป็นส่วนย่อยของสังคมให้มากขึ้น ทั้งนี้เพราะยอมรับกันว่า คนเป็นทรัพยากรอันมีค่าที่สำคัญยิ่งของประเทศ และหากได้มีการพัฒนาคนให้มีคุณภาพสูงขึ้นแล้วก็จะส่งผลให้ชุมชนและสังคมโดยรวมมีคุณภาพดีขึ้นตามไปด้วย

ส่วนในการพัฒนาครอบครัวนั้น มีเป้าหมายหลัก คือ ส่งเสริมและเร่งรัดงานวางแผนครอบครัว ซึ่งมีรายละเอียด คือ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2529)

- ส่งเสริมให้อาสาสมัครของรัฐและองค์การเอกชน เช่น ผสส. อสม. มุ่งุญชรภักโอบราช เป็นต้น สามารถให้บริการอาสาแม่ค และถุงยางอนามัยได้
- ปรับปรุงคุณภาพของการให้บริการวางแผนครอบครัวให้ดีขึ้น รวมทั้งการให้บริการตรวจหาแม่เร้งปากมดลูกแก่ผู้รับบริการวางแผนครอบครัว

- ผสมผสานการให้บริการวางแผนครอบครัวเข้ากับอนามัยแม่และเด็ก โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ พื้นที่ชาวเขา และชุมชนแออัดในเมือง และให้มีส่วนสนับสนุนกิจกรรมด้านการพัฒนาสาธารณสุขและกิจกรรมอื่น ๆ มากขึ้น
- จัดให้มีหน่วยบริการให้คำแนะนำแก่กลุ่มวัยรุ่นเกี่ยวกับชีวิตครอบครัวศึกษา และการวางแผนครอบครัว ตลอดจนการให้บริการวางแผนครอบครัว
- สนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดคนโอบายส่งเสริมงานวางแผนครอบครัว และบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบทุกระดับอย่างชัดเจน เพื่อสามารถหาแนวทางปฏิบัติงานร่วมกันได้
- สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในงานวางแผนครอบครัวมากขึ้น พร้อมทั้งส่งเสริมองค์การนาสจ้างและองค์การลูกจ้างให้จัดบริการวางแผนครอบครัวและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของแรงงานและครอบครัว

จากแนวทางในการพัฒนาสถาบันครอบครัวของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 นี้เอง เมื่อสิ้นสุดแผนฯ นี้ จึงได้มีการวางแผนและวางนโยบายในการพัฒนาสถาบันครอบครัวลงในแผนพัฒนา ฉบับที่ 7 (2535-2539) คือ

4.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535-2539)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ได้ระบุแนวทางการพัฒนาสถาบันครอบครัวในส่วนที่ 4 คือ ส่วนที่เป็นแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมพอจะสรุปได้ว่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2535) ปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาโสเภณี ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาสุขภาพอนามัยที่มีการเจ็บป่วย นั้นสืบเนื่องมาจากปัจจัยหนึ่งคือ ความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว

และจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 นี้เองสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (2534) ก็ได้มีการร่างแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 7 เพื่อเป็นการรองรับนโยบายดังกล่าว

4.3 แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 7 (2535-2539)

ในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 7 ได้ระบุถึงปัญหาเด็กและเยาวชน ในด้านต่าง ๆ และได้ระบุว่า สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหนึ่งที่จะมีส่วนร่วมช่วยในการพัฒนาเด็ก และเยาวชน และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (2534) ก็ได้จัดทำแผนปฏิบัติขึ้น โดยได้ระบุให้มีการสนับสนุนให้สถาบันครอบครัวมีส่วนร่วมช่วยในการป้องกัน แก้ไข ปัญหาเด็กและเยาวชน โดยเน้นการเสริมความพร้อมของครอบครัว ซึ่งอยู่ภายใต้หัวข้อ นโยบายสังคม ข้อ 11 โดยระบุชัดเจนไว้ว่า "เร่งรัดให้มีการประกาศใช้กฎหมายเพื่อเด็ก และ ส่งเสริมสถาบันครอบครัวโดยเน้นการเสริมความพร้อมของกลุ่มสมรสก่อนมีบุตร และความรับผิดชอบ ในครอบครัวของบิดามารดา

5. การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการให้ความรู้ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ

เพื่อรองรับแนวความคิด เรื่อง การเสริมความพร้อมของครอบครัว จึงมีหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นจำนวนมากได้จัดทำกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นการให้ การศึกษานอกระบบโรงเรียน เช่น โครงการอนามัยแม่และเด็ก โครงการโภชนาการ โครงการพัฒนาเด็กโดยครอบครัวของกระทรวงสาธารณสุข โครงการส่งเสริมครอบครัวพัฒนา ของกรมพัฒนาชุมชน การจัดทำเทปวิดีโอ ของกรมประชาสัมพันธ์ การจัดทำหลักสูตรเรื่อง ชีวิตครอบครัว ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภาคเอกชน เช่น โครงการช่วยเหลือสตรีที่มีปัญหาก่อนการสมรส โครงการอบรมเผยแพร่วิชาการการเป็นมารดา ของพิธีฐานุเคราะห์ มูลนิธิในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี โครงการให้ความรู้ก่อนการสมรส ของสภาคาทอลิก เป็นต้น

ดังนั้นการจัดการศึกษาหรือการให้ความรู้แก่เยาวชน หรือคนหนุ่มสาวก่อนแต่งงาน เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากที่ควรจะต้องจัดขึ้น และการจัดการศึกษา นอกโรงเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะสามารถสนองนโยบาย หรือแผนพัฒนาประเทศได้ เป็นอย่างดี

การส่งเสริมสุขภาพให้เด็กให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายจิตใจนั้น บิดามารดาเป็นบุคคลสำคัญที่สุดผู้หนึ่ง เพราะเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและถือว่าเป็นครูคนแรกที่จะให้การศึกษาแก่เด็ก (อუნดา นพคุณ, 2523) และเนื่องจากการศึกษาเป็นการเรียนรู้ การศึกษาของเด็กนั้นจึงไม่ได้เริ่มต้นเมื่อวัยเข้าเรียน แต่การเรียนรู้อันแท้จริงของเด็กนั้นเริ่มต้นตั้งแต่วัยทารกและวัยก่อนเข้าเรียน ดังนั้นการที่จะพัฒนาเด็กให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพนั้น จึงควรที่จะให้เด็กได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ของมารดา ตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการที่กล่าวมาแล้ว

ดังนั้นการให้การศึกษาแก่บิดามารดาจึงเป็นการช่วยพัฒนาเด็กโดยทางอ้อม (อუნดา นพคุณ, 2523) ถ้าหากมารดาหรือบิดามีความเข้าใจในพัฒนาการของเด็ก การสอนคำนิยามทัศนคติที่ดี ในการดูแลเลี้ยงดูบุตรให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการและอนามัย เด็กก็จะเจริญเติบโตในทิศทางที่ถูกต้อง การศึกษาสำหรับบิดามารดาจึงนับได้ว่าเป็นมีความสำคัญต่อสถาบันครอบครัวและการพัฒนาสังคม

กรมการศึกษา นอกโรงเรียนในฐานะที่เป็นองค์กรที่จัดการศึกษาให้กับประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ได้ตระหนักถึงความสำคัญต่อบทบาทของบิดามารดา จึงได้จัดแบบเรียนเพื่อจัดการศึกษาให้กับเยาวชนนอกระบบโรงเรียน เพื่อให้เยาวชนนอกระบบโรงเรียนได้เข้าใจถึงบทบาทและความสำคัญของการเป็นบิดามารดา

แบบเรียนวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530

กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดทำหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530 วิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต ตอนที่ 1 เล่มที่ 1 "ชีวิตและความเป็นอยู่" ได้มีเนื้อหาเกี่ยวกับ การเตรียมตัวและชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ผู้วิจัยจึงได้เลือกเนื้อหาบางส่วนมาเป็นแนวทาง ในการทำวิจัยครั้งนี้ คือ

1. หลักการเลือกคู่ครองที่ดี

1.1 ความสำคัญในการตัดสินใจของการเลือกคู่ครอง

การเลือกคู่ครองเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของชีวิตสมรส การตัดสินใจเลือกคู่ครองจึงเป็นการตัดสินใจครั้งสำคัญที่สุดในชีวิตของเรา เพราะผลของการตัดสินใจครั้งนี้

ย่อมหมายถึงชีวิตในอนาคตของครอบครัว และจะผูกพันไปถึงชีวิตของบุตรที่จะเกิดมา ฉะนั้นการเลือกคู่ครองจึงต้องคำนึงอย่างรอบคอบ

1.2 หลักเกณฑ์ทั่วไปในการเลือกคู่ครอง

1.2.1 การศึกษา : ระดับการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ คู่แต่งงานที่มีระดับการศึกษาใกล้เคียงกันจะพูดคุยกันรู้เรื่อง

1.2.2 ฐานะทางเศรษฐกิจ : คู่แต่งงานที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่แตกต่างกันมากมักจะปรับตัวได้ง่าย สิ่งที่จะต้องคำนึงถึง คือ รายได้ของครอบครัว อาชีพ

1.2.3 บุคลิกภาพ : ซึ่งหมายถึงแนวความคิด กิริยามารยาท ลักษณะนิสัยใจคอ คู่แต่งงานที่มีบุคลิกภาพที่ไม่แตกต่างกันมาก จะช่วยลดปัญหาในชีวิตสมรสได้วิธีหนึ่ง

1.2.4 วัย : สังคมไทยนิยมให้ฝ่ายชายมีอายุมากกว่าฝ่ายหญิงประมาณ 2-5 ปี เพราะเป็นวัยที่ใกล้เคียงกัน ความพอใจในสิ่งต่าง ๆ และสมรรถภาพทางด้านร่างกายจึงเหมือนกัน

1.2.5 สุขภาพ : สุขภาพของคู่แต่งงานเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงด้วยทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต เช่น ไม่เป็นโรคที่สังคมรังเกียจหรือเป็นโรคที่ร้ายแรง เช่น โรคเรื้อน เป็นต้น

1.2.6 คุณธรรมของคู่ครอง : คู่แต่งงานควรคำนึงถึง เรื่องการปรับตัวอยู่ด้วยกัน การให้ความรัก ความอบอุ่น และการรู้จักการให้อภัยกัน ความอดทน ความเสียสละ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญ ที่จะทำให้ครอบครัวมีความสุขและอยู่ได้นานตลอดไป

2. การวางแผนดำเนินชีวิตครอบครัว

2.1 การมีชีวิตร่วมกัน

คู่แต่งงานควรจะมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน รู้จักการให้อภัย รู้จักการเสียสละ และรู้จักการปรับตัวเข้าหากัน

2.2 เศรษฐกิจ

คู่แต่งงานควรมีการวางแผนว่าในปัจจุบันนี้แต่ละคนมีรายได้คนละเท่าไร จะใช้จ่ายอย่างไร และจะมีการเก็บเข้าบัญชีอีกเท่าไร

2.3 การมีบุตร

คู่แต่งงานควรจะมีการวางแผนว่า ควรจะมีบุตรไม่เกิน 2 คน และควรคิดว่าจะเริ่มมีเมื่อไร

2.4 ท่ออสุจิ

คู่แต่งงานควรจะมีท่ออสุจิเป็นสัดส่วน

6. วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก

สำหรับวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึกตามแนวความคิดของเปาโล แพร์ นี้ การทำความเข้าใจถึงแนวความคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกของเปาโล แพร์ ปรัชญาการศึกษาของเปาโล แพร์ ระดับของจิตสำนึก เป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะจะเป็นพื้นฐาน และเป็นส่วนประกอบทางความคิดที่สำคัญในการจะนำวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึกของเปาโล แพร์ มาใช้

ในการให้ความรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ส้อมมีขอบเขตเทคนิคและวิธีการมากมาย ซึ่งแต่ละอย่างนั้นมีความเหมาะสมตามสถานการณ์ และเนื้อหาวิชาที่แตกต่างกันออกไป Bloom, Benjamin S ได้จำแนกพฤติกรรมการเรียนรู้ออกเป็น 3 ด้าน คือ (อ้างไว้ใน เขียรศรี วิวิษลิริ, 2527)

1. ด้านสติปัญญา (Cognitive domain) เป็นความสามารถทางด้านสมอง ความจำ หรือการคิดคำนวณต่าง ๆ
2. ด้านจิตใจหรือความรู้สึก (Affective domain) เป็นความสามารถในการรู้สึกถึงสิ่งต่าง ๆ รวมถึงทัศนคติ ความเชื่อถือ หรือค่านิยม
3. ด้านทักษะหรือการปฏิบัติ (Psychomotor domain) เป็นความสามารถด้านการปฏิบัติหรือการเคลื่อนไหวทางร่างกาย เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้า การประดิษฐ์ดอกไม้ เป็นต้น

จากการจำแนกพฤติกรรมการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านนี้ พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านที่ยากที่สุดคือ ด้านจิตใจหรือความรู้สึก ซึ่งต้องใช้เทคนิค และวิธีการบางรูปแบบที่จะสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้านจิตใจ ทัศนคติ และค่านิยมได้

เปาโล แพร์ ได้มีวิธีการสอน หรือการให้ความรู้ซึ่งสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการ
เรียนรู้ด้านจิตใจ และทัศนคติได้ โดยผ่านวิธีการที่เรียกว่า "การเสวนา" (dialogue)
ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนซึ่งไม่มีการชี้นำ วิธีการสอนนี้จะเป็นที่ตั้งปัญหา และการคิดวิเคราะห์
วิพากษ์วิจารณ์เป็นสำคัญ ซึ่งเปาโล แพร์ เรียกวิธีการนี้ว่า วิธีการสอนแบบมนตรมสำนึก
ประกอบด้วยบทเรียนแบบมนตรมสำนึก ที่มีการเสนอสถานการณ์หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า
"การเข้ารหัส" (Codification) โดยให้รูปภาพหรือภาพถ่ายให้เห็นสถานการณ์ที่เป็นปัญหา
มีการวิเคราะห์ (เสวนา) อิสระ ซึ่งผู้สอนจะไม่มีการตั้งประเด็นคำถามหรือชักโยงเรื่อง
ไปในทางชี้นำ ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นมูลเหตุของปัญหาอย่างแท้จริง นั่นคือ
ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ รู้จักการวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเจตคติ ตลอดจน
กระทั่งผู้เรียนสามารถมองเห็นเหตุและผลของพฤติกรรมได้อย่างชัดเจนและถูกต้องมากขึ้น (สุนทร
สุนันทชัย, 2530)

6.1 ความหมายของมนตรมสำนึก

มีนักวิชาการหลายสาขาได้ให้ความหมายของคำว่าจิตสำนึกหรือมนตรมสำนึก
ไว้ต่างสาขากัน คือ

สาขาทางจิตวิทยา กาญจนา แก้วเทพ (2527) ให้ความหมายของจิตสำนึก
หรือมนตรมสำนึก คือ สภาวะรู้ตัวทางจิต เช่น คนรู้สึกตัวอยู่ที่กำลังกินข้าว กำลังคิดอะไร
เป็นภาวะที่ตรงข้ามกับจิตไร้สำนึก (Unconscious) หรือจิตใต้สำนึก (Subconscious)

ส่วนในทางการเมืองหรือในแวดวงมาร์กซิสต์ จิตสำนึกหรือมนตรมสำนึก
หมายถึง สภาวะทางจิตที่รู้ตัว คือ ไม่ว่าความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตน จะต้อง
สอดคล้องรับใช้ผลประโยชน์ของชนชั้น คำว่าจิตสำนึกในความหมายทางการเมือง มีลักษณะทาง
ชนชั้นเป็นตัวกำหนด

ส่วนเปาโล แพร์ (อ้างไว้ในประภาภรณ์ ฐิติมาพงศ์, 2532) ให้ความหมาย
คำว่า จิตสำนึกคือเป็นความรู้สึกในสิ่งที่เป็นสัจจการ สิ่งที่เป็นภาวะที่แท้จริงของมนุษย์และสิ่งที่เป็น
โลกของมนุษย์ ซึ่งเป็นวิธีการที่เราจะต้องหลุดออกจากตัวของเราเองออกสู่สิ่งภายนอก
และสู่สภาพแวดล้อม โดยการคิดถึงสิ่งนั้นซึ่งเป็นสถานการณ์หรือปัญหาที่มนุษย์พบอยู่ ดังนั้นความ

สำคัญจึงเป็นกระบวนการของการสร้างมโนธรรมสำนึก (Conscientization) ซึ่งจะครอบคลุมไปถึงการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างมีความหมาย และผลจากการมีสำนึกจะทำให้เราแสดงออกมาในรูปของการกระทำ และยังเป็นผลให้เกิดความตั้งใจที่มั่นคงที่จะกระทำการนั้น ๆ ด้วย

6.2 ระดับของจิตสำนึก

เปาโล แพร์ ได้แบ่งจิตสำนึกของมนุษย์ออกเป็น 4 ระดับ คือ (ประเสริฐ กิติรัตน์ตระกูล, 2532)

1. จิตสำนึกที่ยังไม่เปลี่ยนแปลง (Intransitive Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนมีความเชื่อในเรื่อง โชคกลาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และโชคชะตา
2. จิตสำนึกกึ่งเปลี่ยนแปลง (Semi-intransitivity Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนยอมลดค่าตนเอง มีความคิดที่เชื่อมั่นตนเอง รับค่านิยมที่มีการถ่ายทอดมาอย่างเต็มที่ จะมีการใช้ความรุนแรง และอารมณ์ในการตัดสินปัญหา
3. จิตสำนึกเปลี่ยนแปลงที่ไร้เดียงสา (Naive-transitiveness Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เริ่มตระหนักเห็นปัญหาสังคมของตน เริ่มมีการประท้วงวิพากษ์วิจารณ์ แต่มักจะถูกปลุกระดมให้เป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นเช่นนี้ เพราะประชาชนยังไม่เข้าใจ ในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของสังคม และยังไม่ชัดเจนในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ปรากฏการณ์นั้น
4. จิตสำนึกขั้นวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนมีการคิดใคร่ครวญ วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมอย่างลึกซึ้ง มีความเชื่อมั่นในตนเอง ยอมรับฟังผู้อื่นและไม่หลีกเลี่ยงภาวะหน้าที่ของตนเอง

6.3 แนวความคิดเกี่ยวกับจิตสำนึก (Conscientization) ของเปาโล แพร์

เปาโล แพร์ เป็นนักปราชญ์การศึกษาผู้ใหญ่ที่มีทัศนคติรุนแรงเชิงปฏิรูปมากที่สุด ซึ่งเคยประกาศตนเป็นนักปฏิวัติของโลกที่สาม

เปาโลแพร์ (Paulo Friere) เป็นนักการศึกษาชาวบราซิล ผู้ซึ่งเติบโตมาพร้อม ๆ กับความยากจน และความไม่เท่าเทียมกันของสังคม และจากความยากจนนี้เองทำให้

เขาได้เรียนรู้ถึงความเป็นคนอย่างลึกซึ้ง เขาเรียนรู้ถึงความเจ็บปวดและการกดขี่ที่แท้จริง โดยการใช้ชีวิตอยู่กับสภาพเช่นนั้นอย่างใกล้ชิด

จากประสบการณ์จากชีวิตจริงเหล่านี้ทำให้เปาโล แพร์ เชื่อมมันในเรื่องปฏิบัติเพื่อ กำจัดความยากจน และการกดขี่กันของสังคมมนุษย์ เขาเรียกมันว่า เป็นภารกิจทางประวัติศาสตร์ ที่มนุษย์จะต้องต่อสู้เพื่อกอบกู้เอกราชของความเป็นมนุษย์ ด้วยวิธีการให้การศึกษาแบบปลุกกระดม จิตสำนึกของคนยากจนให้ลุกขึ้นต่อสู้ ให้ประชาชนรู้ว่าเขาเป็นใคร มองทะลุถึงระบบของสังคม ที่เขาอยู่ รู้ว่าใครคือผู้กดขี่ ใครคือผู้ถูกกดขี่

ซึ่งวิธีการให้การศึกษาแบบปลุกกระดมจิตสำนึกของเปาโลแพร์นี้เองที่มีอิทธิพลอย่างมาก ต่อวงการการศึกษาและการพัฒนาในหลายประเทศ

6.4 ปรัชญาการศึกษาของเปาโล แพร์

ปรัชญาการศึกษาของเปาโล แพร์ เริ่มต้นด้วยโลกทัศน์เกี่ยวกับมนุษย์และสัตว์ เปาโลแพร์ได้ตั้งข้อสังเกตถึงความแตกต่างของมนุษย์กับสัตว์ คือ (แพร์ เปาโล, 2517)

มนุษย์	สัตว์
1. ในการกระทำของมนุษย์มนุษย์จะสามารถ วิเคราะห์ถึงการกระทำของตนเองได้ มนุษย์จะมีการวางเป้าหมาย และขั้นตอน ในการทำงานได้ 2. มนุษย์จะมีการตัดสินใจเมื่อเจอปัญหา มนุษย์จะรู้สึกว่ามันกำลังเผชิญกับปัญหา ซึ่งต้องเลือก ต้องตัดสินใจ	1. สัตว์มีการกระทำเช่นเดียวกับมนุษย์ แต่ทำลงไปตามเผ่าพันธุ์ของมัน 2. สัตว์จะไม่มี การตัดสินใจเมื่อเวลาพบ ปัญหา สัตว์จะไม่มีรู้สึกตัวว่ามันกำลังต้อง เผชิญหน้ากับปัญหาที่ต้องเลือก เมื่อพบ ปัญหาสัตว์จะรู้สึกว่ามันถูกกระตุ้นให้โต้ตอบ เท่านั้น

มนุษย์	สัตว์
3. มนุษย์มีความสำนึกถึงความมีอยู่ของตน มนุษย์รู้ว่าคนกำลังยืนอยู่บนจุดหนึ่งของประวัติศาสตร์ มนุษย์รู้ถึงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของมนุษย์ซึ่งมีความหมายมาก	3. สัตว์ไม่สามารถกำหนดชาติของตนเองได้ และไม่รู้ว่ามีถิ่นยืนอยู่บนจุดหนึ่งของประวัติศาสตร์ ไม่รู้ว่าตัวเองสร้างประวัติศาสตร์ ดังนั้นสัตว์ไม่ว่าจะอยู่ในป่าหรือในบ้านเมือง ในสวนสัตว์ก็มีลักษณะเหมือนกัน
4. มนุษย์สามารถปรับตัวให้เข้ากับโลก และปรับโลกให้เข้ากับตัว สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือหามาใช้นั้นก็เพื่อตอบสนองความต้องการทางร่างกายและจิตใจ	4. สัตว์ก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับโลก แต่ไม่สามารถปรับโลกให้เข้ากับตัว สิ่งที่สัตว์สร้างขึ้นมา เช่น รัง สัตว์ไม่ได้สร้าง เพราะถูกทำทาสจากธรรมชาติ แต่สร้างขึ้นเพราะการถูกกระตุ้นจากธรรมชาติ คือ สร้างเพราะความจำเป็นในการดำรงชีวิต
5. มนุษย์สามารถประเมินผลงานที่ตกลงไปแล้วว่าเป็นอย่างไร เมื่อใดที่ตรงการกระทำแล้วก็สามารถนำมาปรับปรุงใหม่	5. สัตว์ไม่สามารถประเมินผลงาน หรือ แสกแสะการกระทำได้

จากมโนทัศน์นี้เองที่ทำให้เปาโล แพร์ ตระหนักว่ามนุษย์นั้นเป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตลอดมา ด้วยวิธีการใคร่ครวญ (Reflection) และการลงมือปฏิบัติ มนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่มีชีวิตจิตใจ ไม่ใช่เครื่องจักรกล มนุษย์มีสติปัญญา ความนึกคิดและมีจิตสำนึก

ในทัศนะของ เปาโล แพร์ สิ่งที่ทำให้มนุษย์ไว้ศักดิ์ศรี คือ การกดขี่ (Oppression) และสภาพของมนุษย์ที่เกิดขึ้นอันเป็นผลจากการถูกกดขี่ คือ วัฒนธรรมเงียบ (Cluture of Silence) (อุนตา นพคุณ, 2527)

วัฒนธรรมเงียบ คือ ประเพณีที่ผู้คนไม่แสดงความรู้สึกนึกคิด ไม่ปรึกษาใครกันยัง
 ขอมรับสิ่งผู้อื่นกำหนดให้เหมือนหนึ่ง เป็นประเพณีของเทพเจ้า ผู้คนที่อยู่ในวัฒนธรรมเงียบนี้
 ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบ้านการเมือง ไม่รู้ว่าใครปกครอง เพื่ออะไร ไม่รู้ว่าการเลือกตั้ง
 คืออะไร และเลือกตั้งเพื่ออะไร ไม่รู้ว่าการะอันหนักหน่วงที่คนแบกอยู่บนบ่าทั้งสองนั้น อาจปลด
 ทิ้งได้ พวกเขาขอความกรุณาปราณี จากผู้ปกครองของเขา ประคองข้าวคอกฝน โดสมิได้ใช้
 ความพยายามใด ๆ เพื่อจะเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรมของเขาเลย (สุนทร สุนันท์ชัย, 2523)

มนตรี กระพุ่มมลาย (อ้างใน ประภาภรณ์ วิจิตรมาพงศ์, 2532) กล่าวถึง
 แนวคิดพื้นฐานทางการศึกษาของเปาโล แพร์ ว่าการศึกษาเป็นการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม
 เพื่อเสรีภาพ เป็นการกระทำเพื่อให้รู้ไม่ใช่จดจำ และต้องไม่ใช่ทฤษฎีวัตถุนิยม ซึ่งจะทำการ
 ปฏิบัติการทางการศึกษาลดต่ำลง และฝังตัวอยู่กับระบบเดิม เปาโล แพร์ ได้พยายามคิดค้นวิธี
 ปฏิบัติ ของกระบวนการการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งเขาก็สามารถปฏิบัติได้เป็นผลสำเร็จ นั่นก็คือ การ
 สันทนา นั่นเอง

สุนทร สุนันท์ชัย (2523) ได้กล่าวถึงแนวคิดทางการศึกษาของเปาโล แพร์
 ในหนังสือ Pedagogy of the Oppressed (วิชาครูของผู้ถูกกดขี่) ว่าหลักการการศึกษาของ
 เปาโล แพร์ นั้น ไม่ต้องการให้ใครมากำหนดโชคชะตาของชาวบ้านโดยเฉพาะ ผู้เชี่ยวชาญ
 ผู้คงแก่เรียน นักวางแผน หรือนักปราชญ์ ซึ่งเปรียบเสมือนผู้กดขี่ในการยึดถือความรู้อาจ
 แผงด้วยค่านิยมของคนชั้นกลาง หรือคนชั้นสูง ที่มุ่งจะรักษาสถานะเดิมของสังคมไว้ ไม่ให้เกิด
 การเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้เกิดความเสมอภาค และความยุติธรรมในสังคม ในทัศนะของเปาโล
 แพร์ เห็นว่าการให้การศึกษา เป็นเรื่องของการรวมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในอันที่จะแสวง
 หาัจจธรรมให้ปรากฏ ชาวบ้านสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองในรูปของการสนทนาระหว่าง
 พวกเขาเอง และระหว่างพวกเขากับผู้ให้ความรู้ ซึ่งเป็นวิธีการให้การศึกษาที่ชอบด้วยหลักการ
 เคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์ และเอื้อต่อการปลดปล่อยให้มนุษย์เสรี

ดังนั้นแนวการสอนของเปาโล แพร์ จึงเป็นการปฏิวัติวัฒนธรรมเงียบให้หายไป
 โดยใช่วิธีการสนทนา (Dialogue) และสร้างมโนธรรมสำนึก (Conscientization)
 ให้แก่ประชาชนโดยตั้งปัญหาให้เขาขบคิด เพื่อให้เขาเกิดจิตสำนึก แทนที่จะชักชวนให้เชื่อโดย
 ให้คำขวัญ และคำโฆษณาต่าง ๆ (ทองปลิว ช่มชื่น, 2528)

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการสอนของ เปาโล แฟร์นี หัวใจสำคัญก็คือ การให้ผู้เรียน มีโอกาสคิด มีการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหา ซึ่งถือว่าเป็นขั้นสูงสุดของการสร้างมโนธรรมสำนึก โดยจะต้องผ่านการเสวนา (Dialogue) ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการสอนที่สำคัญที่สุดของเปาโล แฟร์ การเสวนาหรือการวิพากษ์วิจารณ์นั้น จะทำให้ผู้เรียนเริ่มตระหนักและเห็นปัญหา ในสังคมที่เขา ดำรงชีวิตอยู่ ซึ่งการวิพากษ์วิจารณ์นั้นจะเป็นการคิดที่มีลักษณะการมองโลกที่ว่า ความเป็นจริง ของโลก มีความเคลื่อนไหว และมีการเปลี่ยนแปลงได้ ข้อเท็จจริงที่พบแล้ว ไม่ใช่ข้อเท็จจริง ที่ตายตัวหรือเปลี่ยนแปลงได้ และเป็นความคิดที่นำเอาไปปฏิบัติจริง ๆ ได้ ผู้ปฏิบัติจะต้องมีความ กล้าที่จะต้องเสี่ยงคิดเสี่ยงทำ กล้าเปลี่ยนแปลงแม้แต่ความคิดของตนเอง (เปลี่ยนเจตคติ) เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม (อ้างไว้ใน ประภาภรณ์ ฐิติมาพงศ์, 2532) และการวิพากษ์วิจารณ์ นี้เป็นขบวนการเกิดจิตสำนึกในระดับที่ 4 ที่เรียกว่า "การเปลี่ยนแปลงที่ไร้เดียงสา" (Native-transitiveness)

ดังนั้นการวิพากษ์วิจารณ์ คือ พฤติกรรมของการเสวนา ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมการ แสดงออกด้วยคำพูด กล้าแสดงความคิดเห็น มีความเชื่อมั่น ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งจะนำไปสู่ข้อสรุปเพื่อการตัดสินใจหรืออยู่ในลักษณะแผ่กระจาย (Divergent) ไปได้ทุก สสารทิศด้วยภาษาง่าย ๆ ของผู้เรียนเอง (สุนทร สุนันท์ชัย, 2517)

6.5 วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก

วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก ของเปาโล แฟร์ มีทั้งหมด 3 ขั้นตอน คือ

ก. ขั้นที่ 1 เรียกว่า Codification หรือการเข้ารหัส เป็นขั้นที่ผู้สอน เสนอสถานการณ์ที่เป็นจริงแก่ผู้เรียน ซึ่งควรได้มาจากการสำรวจในท้องถิ่นและสัมพันธ์กับชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้เรียนและจะต้องเป็นสถานการณ์ที่เป็นลักษณะขัดแย้ง (Contradiction) โดยที่ใช้วิธีเสนอสถานการณ์ด้วยวาจา รูปสเกตซ์ รูปถ่าย สไลด์ประกอบเสียง วัสดุสำหรับอ่าน คำหลักและอื่น ๆ

ข. ขั้นที่ 2 เรียกว่า Decoding หรือการถอดรหัส ได้แก่ การถอดความหมาย จากสถานการณ์ที่เสนอในขั้นแรกออกมาด้วยการสนทนาระหว่างครูกับผู้เรียน และระหว่าง ผู้เรียนด้วยกัน โดยมีวัตถุประสงค์ให้เห็นความหมายในแง่ต่าง ๆ

ค. ขั้นที่ 3 เป็นขั้นวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ต่อจากขั้นที่ 2 อีกทีหนึ่ง ขั้นนี้ ผู้เรียนจะต้องมีการคิด วิพากษ์วิจารณ์ เป็นการสนทนาที่อยู่ในลักษณะแผ่กระจาย (Divergent) ไปได้ทุกทิศด้วยภาษาง่าย ๆ ของผู้เรียนเอง (สุนทร สุนันท์ชัย, 2523) ซึ่งการวิพากษ์วิจารณ์ หรือเรียกว่า "จิตสำนึกเปลี่ยนแปลงที่ไร้เดียงสา" (Naive transitivity) ผู้เรียนซึ่งเคย เป็นแต่ผู้ฟังก็จะเริ่มตระหนักและมองเห็นปัญหาในสังคมที่เขาดำรงอยู่ และจากขั้นนี้เอง ผู้เรียน ก็จะมีการคิดอย่างใคร่ครวญ วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งถือว่าเป็น การสร้างจิตสำนึกในระดับที่สี่ หรือเรียกว่า "จิตสำนึกขั้นวิพากษ์วิจารณ์" (Critical Consciousness) หรือถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติวัฒนธรรมเงียบ (Culture of Silence) ของวงการศึกษานั้นเอง

ในขณะที่เดียวกัน เปาโบล แพร์ ก็ได้สอนอ่านคำต่าง ๆ ไปด้วยการเลือกคำหลัก มาใช้สอน ซึ่งเป็นคำที่สามารถแตกออกเป็นสระ พยัญชนะ และสามารถจัดลำดับให้เป็นคำขึ้นได้ และเป็นคำที่สามารถสื่อความหมายร่วมกันในหมู่ชนหนึ่ง ๆ ได้ เปาโบล แพร์ ได้เลือกคำหลัก 17 คำ ไว้สำหรับใช้สอนในโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือของเขา ซึ่งสามารถแตกออกเป็น สระ พยัญชนะได้ครบในการอ่านเขียนภาษาโปรตุเกสและสเปน คำเหล่านี้เขา เรียกว่า Generative Word หมายถึง คำที่ "งอกได้" สามารถแตกออกเป็นคำต่าง ๆ ได้อีกหลายคำ บางคนเรียกว่า "คำหลัก" ซึ่งเป็นคำธรรมดา ๆ ที่เกี่ยวข้อง

จากการที่ได้ศึกษาแนวความคิด และวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึกของเปาโบล แพร์ พอจะสรุปได้ว่า วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึกของเปาโบล แพร์นี้เป็นการให้ความรู้ หรือการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ได้ผลและมีประสิทธิภาพมาก เพราะผู้เรียนสามารถแสดงความคิดเห็น อย่างเสรีภาพ ได้วิพากษ์วิจารณ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในสิ่งที่ เป็นปัญหาหรือในสิ่งที่ใกล้ตัว และสิ่งหนึ่งที่สำคัญคือ การนำสื่อมาใช้ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่สามารถกระตุ้นความคิดและความสามารถ พร้อมทั้งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงที่ผู้เรียนประสบอยู่ อันจะนำไปสู่การถกเถียงและหา ข้อสรุปได้

7. ชุมชนแออัดคลองเตย

สภาพทั่วไปของชุมชนแออัด คลองเตย

ชุมชนแออัดคลองเตยถือได้ว่าเป็นแหล่งชุมชนแออัดที่ใหญ่ที่สุดของกรุงเทพมหานคร และของประเทศไทย นอกจากนี้แล้วยังเป็นแหล่งชุมชนแออัดที่มีปัญหามากมาย ดังนี้

1. ปัญหาของประชากรในด้านความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อม ประชากรส่วนใหญ่จะประสบปัญหาความขาดแคลนทางด้านสาธารณูปโภค (สุพิศรา สุภาพ, 2534) เพราะในชุมชนนั้นจะมีอาคารบ้านเรือนปลูกอย่างหนาแน่น น้ำสกปรกส่งกลิ่นรบกวน เพราะขาดการระบายน้ำทางเดินไม่เพียงพอ ด้านสุขภาพอนามัยมีปัญหา

2. ปัญหาเกี่ยวกับสถานะทางเศรษฐกิจของประชากรในชุมชนแออัด ประชากรส่วนใหญ่จะประสบปัญหาค่าครองชีพ รายได้ไม่พอกับรายจ่าย อาชีพส่วนใหญ่จะมีอาชีพกรรมกรค้าขาย เช่น หาบเร่ แผงลอย และขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ ขาดความมั่นคง และมีหนี้สิน (สุพิศรา สุภาพ, 2534)

3. ปัญหาด้านการศึกษา ประชากรในชุมชนแออัดคลองเตยนี้ ส่วนใหญ่ทั้งผู้ใหญ่และเด็กจะมีการศึกษาค่ำ (อานนท์ อภาภิรมย์, 2517)

ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณสลัมคลองเตย ส่วนใหญ่เป็นคนไทยนับถือศาสนาพุทธ ลักษณะครอบครัวเป็นแบบครอบครัวเดี่ยว หัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกภายในครอบครัวจะประกอบอาชีพเป็นกรรมกรส่วนใหญ่ อาทิเช่น กรรมกรก่อสร้าง-กู้ทำเรือคลองเตย ขับรถแท็กซี่ รถบรรทุก ฯลฯ นอกเหนือจากนั้น เช่น เก็บถุงพลาสติก หาเศษไม้มาเผาถ่าน ทำไม้เสียบลูกชิ้น ฯลฯ จากรายงานวิจัยเรื่อง ชีวิตครอบครัวในแหล่งเสื่อมโทรม ของศาสตราจารย์ประเสริฐ แต้มกลิ่นพุ่ม ได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปของชีวิตครอบครัวในแหล่งเสื่อมโทรมคลองเตย ไว้ว่า หัวหน้าครอบครัวและภรรยาส่วนใหญ่ เป็นผู้อพยพมาจากชนบท มีการศึกษาค่ำ และไม่มีความรู้ในอาชีพเฉพาะอย่าง จึงต้องทำงานเป็นกรรมกรใช้แรงงาน

และจากสภาพปัญหาต่าง ๆ นี้เอง ทำให้แหล่งชุมชนแออัดคลองเตยนี้จะต้องประสบปัญหาครอบครัวอย่างเดียวกัน คือ

1. ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากหัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกภายในครอบครัว

มีการศึกษาค่า จึงทำให้มีอาชีพที่ขาดความมั่นคง หาเข้ากินค่า งานที่ทำรายได้ไม่แน่นอน รายได้ไม่พอเพียงกับรายจ่าย มีความเป็นผู้คับแคบ มีกินบ้างไม่มีกินบ้าง จึงทำให้เกิดความเครียดทางอารมณ์และนำไปสู่การทะเลาะวิวาทระหว่างสามี ภรรยา

2. ปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่อบอุ่น เนื่องจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และการขาดความรู้ ความเข้าใจ ในความสำคัญของครอบครัว จึงทำให้เกิดปัญหาทะเลาะวิวาท ทะเลาะ และระบอบอารมณ์ด้วยการดื่มสุรา เล่นการพนัน ในที่สุดเมื่อต่างฝ่ายต่างทนไม่ไหวก็หย่าร้างกันไป

3. ปัญหาการอบรมเลี้ยงดู ครอบครัวในชุมชนแออัดส่วนใหญ่ ทั้งพ่อและแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ลูกมักถูกทอดทิ้ง ปล่อยไปตามยถากรรม รวมทั้งพ่อและแม่ขาดการศึกษา ขาดความรู้ถึงความสำคัญของการอบรม เลี้ยงดู ของตนเอง ที่มีต่อเด็กและขาดความตระหนักถึง การให้การศึกษา ซึ่งทำให้เด็กในชุมชนนั้น มีการศึกษาค่า ขาดความเอาใจใส่

ซึ่งปัญหาครอบครัวนี้เอง จะส่งผลให้เด็กในชุมชนแออัดนี้ มักจะถูกทอดทิ้ง ขาดความรัก ความเอาใจใส่ ดูแล และสภาพแวดล้อมที่แย่นี้เอง จึงส่งให้เด็กในชุมชนแออัดนี้ เป็นเด็กที่มีปัญหา เช่น ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเด็กเร่ร่อน และอื่น ๆ เป็นต้น

8. มูลนิธิดวงประทีป

มูลนิธิดวงประทีป เป็นองค์กรการกุศลก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2521 ด้วยเงินรางวัลแมกไซไซที่ ครูประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ ได้รับเกียรติยกย่องจากองค์การระหว่างประเทศให้รางวัลนี้ และเป็นผู้ที่มีอายุน้อยที่สุดของผู้ที่เคยได้รับมา รางวัลที่ได้รับ คือ ใบประกาศเกียรติคุณเหรียญรูปประธานาธิบดีแมกไซไซ และเงินสด 402,500.00 บาท ครูประทีปได้นำเงินทั้งหมดมาก่อตั้งมูลนิธิดวงประทีป โดยมี ฯพณฯ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นประธานมูลนิธิ

เจตนารมณ์และความหวังในการทำงานของมูลนิธิดวงประทีป

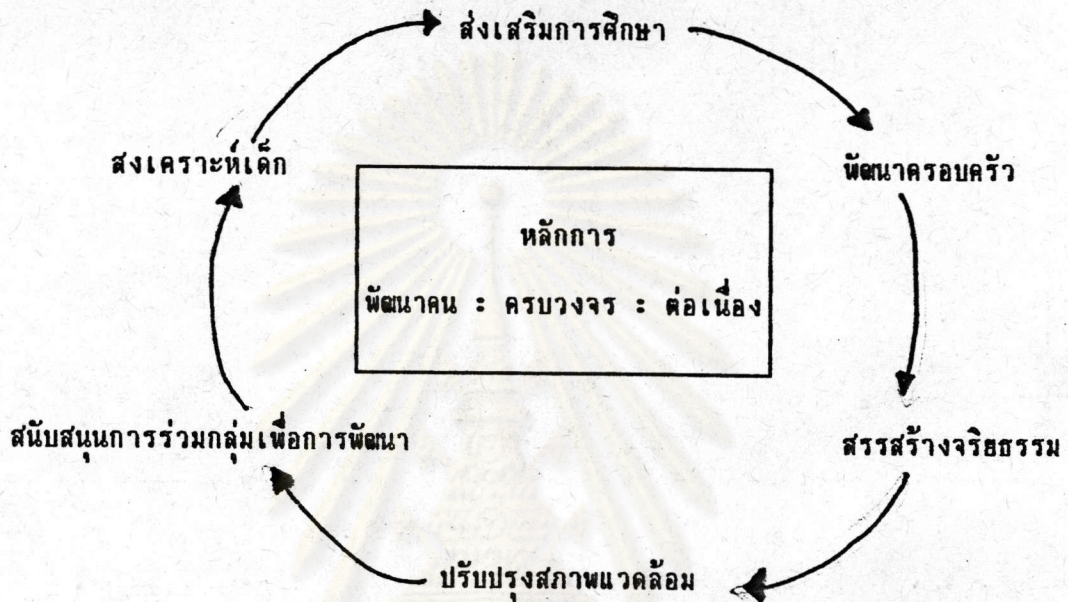
เจตนารมณ์และความหวังในการทำงานของมูลนิธิดวงประทีป คือ การพัฒนาสังคม ซึ่งกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มเด็กและกลุ่มคนยากจนที่อยู่ในสลัม เจตนารมณ์ก็คือ พัฒนาให้พวกเขา

เหล่านี้สามารถมีโอกาสเหมือนกับคนอื่น ๆ

ผลงาน

การทำงานของมูลนิธิดวลประทีป จะเป็นการทำงานที่ครบวงจรและมีการพัฒนา
ต่อเนื่องดังนี้

ซึ่งสามารถจะสรุปผลงานได้ คือ

1. ขจัดอุปสรรค เปิดโอกาสการศึกษาแก่เด็กยากจนอย่างเต็มที่ ในระหว่างให้
การศึกษาก็จะปลูกฝังคุณธรรมแก่ตัวเอง และช่วยเหลือสังคม ควบคู่กันไปด้วย

กิจกรรม

- ขยายทุนการศึกษาทั้งในเมือง และชนบท
- วิจัย สร้างสื่อ การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพเด่นและการเรียนรู้ของเด็ก
และเยาวชน
- จัดทำหลักสูตร โครงการให้การศึกษาแก่เด็กพิการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นปัญหา
ทางร่างกาย จิตใจและสังคม

2. พัฒนาคนในทุกระดับ

- สร้างเยาวชน ให้พัฒนาตนเอง ชื่อสัตย์ ซื่อสัตย์ ประหยัด มีศีลดี ทำงาน
เป็นกลุ่มประสานกัน เพื่อให้เกิดเป็นพลังงานความดีงาม ในระดับท้องถิ่น

- ส่งเสริมผู้นำ ให้ทำตัวเป็นแบบอย่าง มีความเสียสละ มีประชาธิปไตย มีบทบาทนำในการพัฒนาชุมชน
  - พัฒนาครอบครัว เสริมสร้างความเข้าใจอันดีในครอบครัว สนับสนุนให้แม่เป็นหลักในการดูแลลูก สนับสนุนให้ครอบครัวพัฒนา เพื่อเป็นรากฐานของชุมชน และระบบประชาธิปไตย
3. สร้างองค์กรชาวบ้าน เพื่อการพัฒนา
- ส่งเสริมให้ชุมชนதாகจนรวมกันเป็นกลุ่มอาสาสมัครพัฒนาชุมชน
  - สนับสนุนให้กรรมการชุมชน เป็นองค์กรของชุมชนที่เข้มแข็ง
  - มีการประสานประโยชน์ระหว่างชุมชน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และเป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย ของสังคม

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้วิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึกนั้นมีเพียง 2 ฉบับ คือ

จากงานวิจัยเชิงทดลองโดย วชิราภรณ์ อมฤตนันท์ (2531) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบผลการสอนเรื่อง "โภชนาการและอนามัยของอาหาร" โดยใช้บทเรียนแบบมโนธรรมสำนึกกับบทเรียนแบบปลายเปิด ซึ่งใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลาง ใช้รูปแบบการทดลองระบบ 2 กลุ่ม วัดผลก่อนและหลังการทดลอง (The Pretest-Posttest Control Group Design) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานประเภทชั้นเรียน โดยเลือกโรงเรียนแบบเจาะจง 2 แห่ง คือ โรงเรียนผู้ใหญ่บ้านหนองตาจอน และโรงเรียนผู้ใหญ่ศาลาการเปรียญวัดหูล้ง อำเภอปากท่อและ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และสุ่มผู้เรียนแต่ละกลุ่มด้วยการจับสลากให้ได้กลุ่มละ 30 คน

จากการทดลองพบว่า ผู้เรียนที่เรียนโดยใช้บทเรียนแบบมโนธรรมสำนึกมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าผู้เรียนโดยใช้บทเรียนแบบปลายเปิดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ซึ่งแสดงว่าการใช้บทเรียนแบบมโนธรรมสำนึก เรื่อง โภชนาการและอนามัยของอาหารให้ผล
สูงกว่าการใช้บทเรียนแบบปลาเปิด

จากงานวิจัยของ ประภาภรณ์ ธิติมาพงศ์ (2532) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบผล
สัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง โภชนาการและการแก้ปัญหาโภชนาการ โดยใช้บทเรียนแบบ
มโนธรรมสำนึกและบทเรียนแบบเบ็ดเสร็จตามหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน
ในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า นักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนนั้นมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ เจตคติ
อยู่ในระดับสูงทั้ง 2 แบบ แต่บทเรียนแบบมโนธรรมสำนึกอยู่ในระดับสูงกว่าบทเรียนแบบ
เบ็ดเสร็จ ในเรื่องความคงทนของการเรียนรู้อะไรและเจตคติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
และยังพบว่าความถี่ของพฤติกรรมการวินาศกรรมของนักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนด้วยบทเรียนแบบ
มโนธรรมสำนึกสูงกว่านักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนด้วยบทเรียนแบบเบ็ดเสร็จ นักศึกษาผู้ใหญ่ต่างก็มี
ความพอใจในบทเรียนที่อยู่ในเกณฑ์สูงมาก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดจากความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว

ศิริพร หลิมศิริวงศ์ (2511) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาทางครอบครัวที่ทำให้เด็ก
ต้องมาอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง" วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้มี
อิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กหรือไม่ คือสภาพของบ้านและความเป็นอยู่ของครอบครัว เพื่อนบ้าน
สัมพันธ์สภาพภายในครอบครัว วิธีการที่บิดามารดาใช้อบรมเลี้ยงดูบุตร ฐานะทางเศรษฐกิจ และ
สังคมของครอบครัว เพื่อจัดอันดับความสำคัญของสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมของเด็ก เพื่อ
เปรียบเทียบสาเหตุที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมว่าจะมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญหรือ
ไม่ ในเรื่องเพศ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นเด็กชายของ
สถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลางบางนา จำนวน 300 คน และเด็กหญิงของสถานฝึกและ
อบรมฝ่ายหญิงปากคลองตลาด จำนวน 39 คน อันประกอบด้วยเด็กที่ผู้ปกครองมีฐานะทาง
เศรษฐกิจและสังคม ระดับยากจนและปานกลางในอัตราส่วน 7 : 3 หรือเท่ากับ
237 : 102 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามให้เด็กเลือกหรือเติมข้อความที่ตรง
กับสภาพความเป็นจริงของตน และการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพของบ้าน และความเป็นอยู่ของครอบครัว ทั้งเด็กชายและเด็กหญิงส่วนมาก
อยู่กับบิดามารดา แต่สภาพภายในบ้านหาความสงบมิได้ บิดามารดาทะเลาะวิวาทกันบ่อย ๆ เป็น

การทำลายสุขภาพจิตของเด็กอย่างอื่น

2. สัมพันธภาพภายในครอบครัว

2.1 ระหว่างบิดามารดากับบุตร เนื่องจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจทำให้บิดามารดาและบุตร ไม่ค่อยได้พบปะกันโอกาสที่จะสนิทสนมจึงมีน้อย ทำให้เด็กมีความรู้สึกว่าเป็นบิดามารดาไม่ค่อยเอาใจใส่ เจสเมซ เกลีสคิง อีกประการหนึ่ง สภาพบ้านแตก เด็กต้องไปอยู่กับบิดาเลี้ยงหรือมารดาเลี้ยง ได้พบความลำเอียงต่าง ๆ นานาทำให้เด็กเกิดความเครียดมาก

2.2 ระหว่างพี่น้องต่อเด็กที่มีปัญหา คือ จำนวนพี่น้องมีมาก ทำให้มีการกระทบกระทั่งกันได้

2.3 วิธีการที่บิดามารดาใช้อบรมเลี้ยงดูบุตร ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายแตกต่างกัน บิดามารดาของเด็กชายเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งซึ่งซึ่ง เข้มงวดกวดขัน ประชณีปไตยตามใจจนเกินไป และทนถนอมปกป้อง ตามลำดับ ส่วนบิดามารดาของเด็กหญิงใช้วิธีตามใจจนเกินไป ทนถนอมปกป้อง เข้มงวดกวดขัน ประชณีปไตย และทอดทิ้งซึ่งซึ่ง ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม บิดามารดาของเด็กที่มีฐานะยากจนใช้วิธีทอดทิ้งซึ่งซึ่ง เข้มงวดกวดขัน ตามใจจนเกินไป ประชณีปไตยและทนถนอมปกป้อง ตามลำดับ ส่วนบิดามารดาของเด็กที่มีฐานะปานกลางใช้วิธีเข้มงวดกวดขัน ทอดทิ้งซึ่งซึ่ง ตามใจจนเกินไป ประชณีปไตยและทนถนอมปกป้อง ตามลำดับ

2.4 ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว มีอิทธิพลต่อความประพฤติของเด็กมาก

นพพร พานิชสุข (2523) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "อิทธิพลของครอบครัวที่มีผลต่อการใช้ยากระตุ้นประสาท ประเภทแอมเฟตามีนของเด็กวัยรุ่น" วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะครอบครัว สาเหตุและปัญหาครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการใช้ยากระตุ้นประสาทประเภทแอมเฟตามีน ระหว่างนักเรียนมัธยมสาธิตรามคำแหง ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายกับคนใช้ที่ทำการบำบัดรักษาโรคจิตอาสาสมัครในโรงพยาบาลจิตเวช และเพื่อศึกษาวิธีหรือแนวทางการป้องกัน แก้ไขการใช้แอมเฟตามีนระหว่างเด็กทั้งสองกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชายมัธยมสาธิตรามคำแหง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 44 คน อายุ 15-20 ปี และคนใช้ชายที่มารับการบำบัดรักษาอาสาสมัครในโรงพยาบาลจิตเวช จำนวน 49 คน อายุ 15-29 ปี เครื่องมือที่ใช้

เป็นแบบสอบถามเพื่อศึกษาถึงพื้นฐานครอบครัวของนักเรียนและคนไข้ ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ภายใต้อุปการะ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ มีชนิดมีเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพภายในครอบครัวของนักเรียนมัธยมสาธิตรามคำแหง ได้รับการเลี้ยงดูจากบิดามารดาตั้งแต่เด็กจนถึงวัยรุ่น เป็นไปในลักษณะที่ดีมากซึ่งต่างจากสภาพภายในครอบครัวของคนไข้ชายโรงพยาบาลปัญญารักษ์ได้รับการเลี้ยงดูเอาใจใส่บุคลิกของคนน้อยมาก
2. นักเรียนมัธยมสาธิตรามคำแหง ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาในครอบครัวเพราะได้รับความรัก ความอบอุ่นจากบิดามารดาอย่างเพียงพอ ตลอดจนส่วนใหญ่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจอยู่ในระดับดี แต่คนไข้ชายในโรงพยาบาลปัญญารักษ์ มีปัญหาภายในครอบครัวทำให้มีความรู้สึกเบื่ออยากหนีออกจากบ้าน เพราะรู้สึกว่าเหวและเหงา
3. ในด้านการใช้อาหารระดับประสาทแอมเฟตามีนนั้น อิทธิพลของครอบครัวมีผลมากที่สุด แต่อาชีพและฐานะทางเศรษฐกิจของบิดามารดาไม่มีผล
4. ปัญหาและสาเหตุในครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการใช้อาหารระดับประสาทประเภทแอมเฟตามีน เนื่องมาจากการระบาดแพร่หลายและการใช้สารระดับประสาทประเภทแอมเฟตามีนเพิ่มมากขึ้นในหมู่เด็กวัยรุ่นปัจจุบัน ตลอดจนสภาพครอบครัวและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเลวร้ายลงทุกขณะ ทำให้วัยรุ่นมีความรู้สึกสับสนขาดที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ การคบเพื่อนไม่ดี และสภาพครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์
5. แนวทางป้องกันและแก้ไขในระดับครอบครัว บิดามารดาควรให้การดูแลและสอดส่องบุคลิกของบุตรอย่างใกล้ชิดพอสมควร ให้ความรัก ความอบอุ่นใจ รวมทั้งให้คำแนะนำ คำปรึกษาแก่บุตรในเรื่องต่าง ๆ อย่างถูกต้องและเหมาะสม

นักวิจัย กัมพลาศิริ (2523) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาสภาพแวดล้อมทางครอบครัวของผู้ป่วยจิตเวชวัยรุ่น" วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสภาวะแวดล้อมทางครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยลักษณะทั่วไปของครอบครัว ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู และปัญหาภายในครอบครัวของผู้ป่วยจิตเวชวัยรุ่น กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นผู้ป่วยจิตเวชวัยรุ่น ที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลในโรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าพระยา จำนวน 50 ราย เป็นชาย 30 ราย หญิง 20 ราย มีอายุเฉลี่ย 19 ปี และญาติของผู้ป่วยจำนวน 50 ราย เครื่องมือที่ใช้

ในการวิจัยมี 2 ชุด ชุดที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์ ใช้สัมภาษณ์ผู้ป่วยจิตเวชวัยรุ่น ชุดที่ 2 เป็นแบบสอบถามญาติของผู้ป่วยจิตเวชวัยรุ่น ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาของผู้ป่วยส่วนมากอยู่ในระดับน้อยที่สุด ซึ่งมีความบาดหมางหรือห่างเหินแยกทางกัน กิจกรรมในครอบครัวส่วนมากต่างคนต่างทำ ความร่วมมือกันน้อย และปัญหาภายในครอบครัวของผู้ป่วยส่วนมากมีปัญหาในเรื่องของบิดามารดา ไม่มีเวลาใกล้ชิดเอาใจใส่บุตรมากที่สุด

วันทนา กลิ่นงาม (2523) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ภาวะการหย่าร้างของประชากรไทยในเขตกรุงเทพมหานคร ระหว่างปี พ.ศ. 2512-2521 : การศึกษาจากทะเบียนการหย่า" วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตราส่วนการหย่าร้าง ความแตกต่างของลักษณะทางด้านประชากรระหว่างสตรีที่อยู่กับสามีกับสตรีที่หย่าร้างในปี พ.ศ. 2518 และลักษณะของคู่หย่าร้างที่ปรากฏในทะเบียนการหย่าระหว่างปี พ.ศ. 2512-2521 โดยให้ข้อมูลจากทะเบียนการหย่าของอำเภอต่าง ๆ 24 อำเภอ ในเขตกรุงเทพมหานคร ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดา จากทะเบียนการหย่าที่เกิดขึ้นแต่ละปี รวมจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 3,663 ราย ผลการวิจัยพบว่า อัตราส่วนการหย่าร้างของประชากรไทยมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับในระหว่างปี พ.ศ. 2512-2521 การหย่าร้างมักเกิดขึ้นในช่วง 5 ปีแรกของชีวิตสมรสและมีแนวโน้มว่าจะเกิดเร็วขึ้นในระยะเวลาที่สั้นกว่าเดิม สำหรับในการแจ้งทะเบียนการหย่าพบว่าส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะของการไม่แจ้งสาเหตุ และแม้ว่าจะมีแนวโน้มแจ้งสาเหตุการหย่ามากขึ้น แต่มีอยู่ในลักษณะของการไม่กล้าเปิดเผยสาเหตุที่แท้จริง คือ มักแจ้งในสาเหตุความคิดเห็นหรือทัศนคติไม่ตรงกัน และการไม่สมัครใจอยู่ร่วมกัน

พิมพ์รัตน์ จงเจษฎากุล (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง ศึกษาด้านเศรษฐกิจและสังคม" วัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง รวมตัวอย่างทั้งสิ้น 435 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ โคลสแควร์ การวิเคราะห์การแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์จากจำนวนกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า สัมพันธภาพภายในครอบครัวที่ไม่ดี มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงของการกระทำผิด

เกี่ยวกับทรัพย์สินของเด็กและเยาวชน โดยที่เด็กและเยาวชนที่พ่อแม่ทะเลาะวิวาทกันบ่อย พ่อแม่ขาดการดูแลเอาใจใส่ ขาดความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่ มีผลต่อการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินของเด็กและเยาวชน

บรรณา ลาเจียกเทศ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "แนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวในทัศนะของสตรีที่สมรสแล้ว : ศึกษาเฉพาะกรณีสตรีที่มารับบริการจากศูนย์วิจัยการวางแผนครอบครัวในโรงพยาบาลศิริราช" วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างบิดา มารดา และบุตร รวมทั้งปัญหา สาเหตุของปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาคือความสัมพันธ์ในครอบครัวจากทัศนะของสตรีที่สมรสแล้ว ตัวอย่างประชากรมีจำนวน 160 คน สุ่มจากสตรีที่มีบุตรแล้ว และมารับบริการที่ศูนย์วิจัยการวางแผนครอบครัวโรงพยาบาลศิริราช เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่แล้วลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างบิดามารดาและบุตรในด้านความรู้สึกที่มีต่อกันนั้นเป็นไปด้วสติ มีความรัก ความผูกพันที่ดีต่อกันและอยากหาโอกาสพักผ่อนร่วมกัน แต่ในทางปฏิบัติการกระทำกิจกรรมร่วมกัน โดยขาดความตระหนักถึงการที่จะพัฒนาหรือเพิ่มพูนความรัก ความอบอุ่นที่เกิดขึ้น นอกจากนี้การทำกิจกรรมร่วมกันกับบุตรยังมีน้อยเท่าที่ควรโดยประชากรให้ความสำคัญกับภาวะทางเศรษฐกิจของครอบครัวมากกว่า

ด้านปัญหาและสาเหตุของปัญหาคือความสัมพันธ์ในครอบครัวที่เกิดขึ้นในครอบครัวของประชากรนั้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของเศรษฐกิจของครอบครัวซึ่งมีลักษณะของการใช้จ่ายเกินตัว ความไม่เข้าใจกันในการดำเนินชีวิต การทำงานนอกบ้านที่ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาให้กัน การขาดความรู้ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร และบุตรไม่ค่อยเชื่อฟัง การมีบุคคลอื่น เช่น ญาติ ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับครอบครัว และความสัมพันธ์ทางเพศที่ไม่ค่อยมีความสุขกัน และความสัมพันธ์ทางเพศที่ไม่ค่อยมีความสุขกันกับสามี

วิธีการแก้ไขที่ประชากรเคยชินกับปัญหาดังกล่าว เป็นลักษณะการสื่อสารทางตรง โดยการหันหน้าเข้าปรับความเข้าใจและร่วมกันแก้ไขกับสามี และมักไม่ปล่อยให้ปัญหาที่เกิดขึ้นเรื้อรัง โดยจะทำการแก้ไขปัญหาลงในระยะเวลาอันสั้น โดยประชากรมีแนวโน้มที่จะใช้ความทุ่มเทในการแก้ไขปัญหา

เพ็ญศรี อรุณรุ่งเรือง (2522) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "อิทธิพลของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของพ่อแม่ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของลูก" ศึกษาว่า พ่อแม่ของนักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกันจะมีผลต่อความสำเร็จการศึกษาของลูกหรือไม่ ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของพ่อแม่จะมีสหสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของลูก

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สรุปงานวิจัยที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทเรียนแบบมโนธรรมสำนึกมีเพียง 2 เรื่อง สรุปผลการทดลอง พบว่า ผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนแบบมโนธรรมสำนึกนั้น จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติ สูงกว่าผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนแบบปลาเปิด หรือบทเรียนแบบเบ็ดเสร็จ
2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว มีเป็นจำนวนมาก พอจะสรุปได้คือ สภาพของบ้าน ความเป็นอยู่ของครอบครัว สัมพันธภาพภายในครอบครัว สังคมของครอบครัว ฯลฯ จะมีผลต่อ พฤติกรรม การกระทำ บุคลิกภาพและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ยังสามารถสรุปแนวทางป้องกันและแก้ไขในระดับครอบครัวได้คือ บิดามารดาควรให้การดูแลเอาใจใส่ต่อบุตรธิดาอย่างใกล้ชิดพอสมควร ให้ความรัก ความอบอุ่น รวมทั้งให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ ด้วย

10. กรอบความคิดในการวิจัย

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกและเริ่มสถาบันพื้นฐานที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อสมาชิกในครอบครัว จากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ พบว่าการที่ครอบครัวดีนั้น จะส่งผลให้สมาชิกมีคุณภาพ และการที่ครอบครัวได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้รับการศึกษา และมีความรู้ ย่อมส่งผลให้เด็กและเยาวชนมีคุณภาพ อีกทั้งยังเป็นการป้องกันปัญหาเด็กเยาวชน และปัญหาทางสังคมด้วย

แต่เนื่องจากสภาพการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของภาวะเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน มีส่วนที่เป็นผลกระทบ ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่และความมั่นคงของสถาบันครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป พร้อมทั้งจากรายงานวิจัยและเอกสารต่าง ๆ ก็ได้พบว่า

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาท ในการก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมอย่างมาก สถาบันครอบครัวที่ไม่มั่นคง ที่ขาดความรู้ ความเข้าใจ และขาดการได้รับการศึกษาและการเตรียมความพร้อมในเรื่องชีวิตครอบครัวนั้น จะทำให้เกิดปัญหาแก่เด็กและเกิดปัญหาทางสังคมได้

ด้วยเหตุดังกล่าว ในแผนนโยบายเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535-2539) ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี ได้ระบุให้มีการสนับสนุน ให้สถาบันครอบครัวได้มีส่วนในการป้องกัน แก้ไขปัญหา และพัฒนาเด็ก และเยาวชนให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นสุข ซึ่งกล่าวว่า . . . คุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย กำลังถูกกระทบกระเทือนจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทไปเป็นสังคมเมือง ซึ่งมีการอพยพของประชาชนในชนบทเข้าสู่เมือง และความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว ได้ก่อให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาโสเภณี ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาสุขภาพอนามัย ที่มีการเจ็บป่วย ซึ่งสัมพันธ์กับการเป็นสังคมเมืองของประเทศ . . .

และจากแผนปฏิบัติการหลักของปฏิญญาเพื่อเด็ก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานพัฒนาเด็ก และเยาวชนฉบับที่ 7 สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ ก็ได้ระบุให้มีการสนับสนุนให้สถาบันครอบครัวมีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน โดยเน้นการเตรียมความพร้อมของคู่สมรส ซึ่งอยู่ภายใต้หัวข้อนโยบายสังคม ข้อที่ 11 ระบุไว้ว่า "เร่งรัดให้มีการประกาศใช้ปฏิญญาเพื่อเด็ก และส่งเสริมสถาบันครอบครัว โดยเน้นการเตรียมความพร้อมของคู่สมรสก่อนมีบุตร และความรับผิดชอบในครอบครัวของบิดามารดา"

จากแนวคิด รายงานวิจัย และนโยบายต่าง ๆ ในการเห็นความสำคัญของสถาบันครอบครัว และการให้ความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมของครอบครัว ผู้วิจัยจึงได้จัดการเรียนการสอนให้ความรู้แก่เยาวชนในชุมชนแออัด เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ โดยใช้เนื้อหาบางส่วนของหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530 แบบเรียนวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต ตอนที่ 1 เล่มที่ 1 "ชีวิตและความเป็นอยู่" คือ

แผนการสอนหน่วยที่ 1 เรื่อง การเลือกคู่ครอง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีความรู้ในเรื่อง ความสำคัญของการเลือกคู่ครอง หลักทั่วไปในการเลือกคู่ครอง

แผนการสอนหน่วยที่ 2 เรื่อง การวางแผนการดำเนินชีวิตครอบครัว มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีความรู้ในเรื่อง การวางแผนการดำเนินชีวิตครอบครัว ในเรื่องที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจ

หรือการหารายได้ และการใช้จ่ายของครอบครัว การมีบุตรและการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน

และเนื้อหาบางส่วนจากเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับทฤษฎีครอบครัว การดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวที่มีคุณภาพ ความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว มาสรุปเป็นความคิดรวบยอดได้แผนการสอน คือ

แผนการสอนหน่วยที่ 3 เรื่อง การดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวที่มีคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีความรู้ในเรื่อง

- ลักษณะของครอบครัวที่ดี ของ พัทธา สาธุ
- หน้าที่ของสมาชิกภายในครอบครัว ของ สุนัตรา สุภาพ

แผนการสอนหน่วยที่ 4 เรื่อง ความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว

- ลักษณะของครอบครัวที่แตกแยก ของกองวิชาการ กรมประชาสัมพันธ์
- ปัญหาซึ่งมาจากความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว

ในการจัดการเรียนการสอนนี้ ผู้วิจัยได้นำวิธีการเรียนการสอนที่เป็นการสร้างจิตสำนึกคือวิธีการสอนแบบมนตรมสำนึก ตามแนวความคิดของเปาโล แพร์ ซึ่งมีวิธีการสอนทั้งหมด 3 ขั้นตอน คือ

- ก. ขั้นที่ 1 คือ ขั้น Codification หรือ การเข้ารหัส
- ข. ขั้นที่ 2 คือ ขั้น Decoding หรือการถอดรหัส
- ค. ขั้นที่ 3 คือ ขั้นวิพากษ์วิจารณ์

สำหรับการวิจัยครั้งนี้นอกจากผู้วิจัยจะเปรียบเทียบ ผลคะแนนทำสอบทเรียนและเจตคติ เรื่องชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพ ระหว่างกลุ่มเยาวชนในชุมชนแออัด ซึ่งสอนด้วยวิธีการสอนแบบมนตรมสำนึกตามแนวความคิดของเปาโล แพร์ กับนักการศึกษาผู้ใหญ่ตามหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งสอนด้วยวิธีธรรมดาคแล้ว ผู้วิจัยได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติ และการวิพากษ์วิจารณ์ เรื่อง ชีวิตครอบครัวที่มีคุณภาพของเยาวชนในชุมชนแออัด หลังจากผ่านการสอนด้วยวิธีการสอนแบบมนตรมสำนึกตามแนวความคิดของเปาโล แพร์ เพื่อการชัดเจนยิ่งขึ้น